

Per 586/2005

10027564,27

COBISS

GORISKA KNJIZNICA

GORA

Časopis o Gori, Gorjankah in Gorjanih

letnik 8, številka 27, Predmeja, september 2005

odprtje športnega parka

ODPRTJE ŠPORTNEGA PARKA TIHA DOLINA

Jože Velikonja, predsednik gradbenega odbora

Vsako leto pred praznikom državnosti, to je 24. junija, Društvo GORA priredi društveni večer, na katerega povabi predstavnike sponzorjev ter ostale, ki podpirajo delovanje društva. Na tem srečanju se izmenjajo razna mnenja o realizaciji doslej zastavljenih del, pa tudi o planih za prihodnje delovanje društva.

Na sliki: S proslave na nogometnem igrišču
Foto: Alenka Tratnik

Letošnji društveni večer je Društvo GORA skupaj z občino Ajdovščina organiziralo kot osrednjo občinsko proslavo ob prihajajočem dnevu državnosti. Za člane društva ter ostale krajanke Predmeje pa je bila prireditev še posebej slovesna zaradi odprtja Športnega parka Tiha dolina.

Športni park Tiha dolina obsega travnato nogometno igrišče in asfaltirano košarkarsko igrišče. Oba objekta sta opremljena tudi z razsvetljavo in se lepo skladata z okoljem.

Ob tej priložnosti se je na nogometnem igrišču odvijal turnir ekip, ki so bile povabljene iz bližnje okolice. Udeležile so se ga ekipe iz Lokavca, Cola, Otlice, Sinjega vrha, NK Primorje - U12 ter domačini. Na košarkarskem igrišču pa je potekala tekma med košarkarskima ekipama iz Polzele in Ajdovščine.

Na slikah: S streli na gol in z metanjem na koš smo
odprli novi igrišči
Foto: Alenka Tratnik

Slavnostni del prireditve je potekal na nogometnem igrišču. Govornika na proslavi sta bila župan občine Ajdovščina, g. Marjan Poljšak, in predsednik Društva GORA, g. Uroš Velikonja. Ob sodelovanju pevskega zbora društva podeželskih žena s Predmeje in g. Franca Černigoja, ki je na kratko predstavil novo knjigo Edmund Čibej, Zbrani spisi, je g. Edo Pelicon, ki je prireditev povezoval, napovedal slavnostno odprtje nogometnega igrišča. S streli na gol, katerega je branil g. Urban Simčič, direktor državne telemark reprezentance, so poskušali zatresti mrežo: župan, g. Marjan Poljšak, predsednica sveta KS Predmeja, ga. Zvonka Blaško, ki je bila edina uspešna, direktor Primorja d. d., g. Dušan Črnigoj, ter predsednik Društva GORA, g. Uroš Velikonja.

rugbi del prireditve je potekal na košarkarskem igrišču. Tu se je metalcem na koš pridružila tudi poslanka v državnem zboru, gdč. Eva Irgl. S svojim nastopom je prireditev popestrila še plesna skupina iz Osnovne šole Otlica, ki sicer pleše pod okriljem Plesne šole Rebula iz Šempetra.

Na sliki: Plesna skupina OŠ Otlica je popestrila kulturni program
Foto: Jože Velikonja

Na sliki: Mladi nogometaši iz NK Primorje – U12
Foto: Jože Velikonja

Za zaključek prireditve oziroma predaje nogometnega igrišča svojemu namenu, so začetno tekmo zaigrali fantje iz kategorije do 12 let, in sicer Gorjani, proti svojim soigralcem iz kluba Primorje.

odprtje športnega parka

NOGOMETNI TURNIR OB ODPRTJU ŠPORTNEGA PARKA

Mitja Velikonja

Ob odprtju Športnega parka Tiha dolina, 24. junija letos, smo se odločili, da povabimo na malonogometni turnir šest ekip iz okoliških vasi. Povabilu so se odzvale vse povabljene ekipe, Otlica, Sinji vrh, Col, Lokavec, Primorje Ajdovščina U-12 in naša ekipa Društva Gora. Ekipa so se med seboj pomerile v dveh skupinah, vsaka z vsako. Prvi dve ekipi iz vsake skupine sta odigrali tekmo za prvo mesto. To sta bili ekipi Otlice in Lokavca, boljši pa so bili Lokavčani. Drugi ekipi iz vsake skupine, ekipa Sinji vrh in

Na sliki: Ekipa Gorskih rož je poskrbela za presenečenje
Foto: Artur Lipovž

domača ekipa Društva GORA, sta se pomerili za tretje mesto. V tem obračunu je bila boljša ekipa Sinjega vrha. Ekipi Cola in Primorja Ajdovščina U-12 sta zasedli peto oziroma šesto mesto. Najboljšim trem smo podelili pokale, ostale ekipe pa so ostale praznih rok in bolečih nog. Praktične nagrade smo podelili še najboljšemu vratarju, najboljšemu igralcu ter najboljšemu strelcu. Med turnirjem ni manjkalo presenečenj. Prava atrakcija in paša za oči je bila, ko je na igrišče stopila

ekipa GORSKIH ROŽ. Pomerile so se z domačo ekipo Društva Gora in pozor! Rezultat ni bil v prid ekipi Društva Gora, saj so dekleta zmagala kar z 2 proti 0! Ekipa Društva Gora se je borila po vseh močeh, a na žalost ni šlo. V vratih GORSKIH ROŽ je namreč blestela Milanka, tako da naši napadalci niso imeli nobenih možnosti, da bi nas vrnil v igro. GORSKE ROŽE, še enkrat čestitke od poraženih fantov. Simbolično začetno tekmo pa sta odigrali ekipa DEČKOV Z GORE, ki igrajo in se kalijo v dobre nogometaše pri ajdovskem Primorju ter ekipa Primorja Ajdovščina U-12. Dečki so krenili s polno paro in se borili celo tekmo. Rezultat je bil temu primeren, saj so se razšli z neodločenim izidom 1:1!

Ob tej priložnosti bi se zahvalil vsem nastopajočim ekipam, ki so se odzvale povabilu, vsem gledalcem, zapisnikarju ter sodniku Igorju Vidicu.

KONČNI REZULTATI:

1. mesto	Lokavec
2. mesto	Otlica
3. mesto	Sinji Vrh
4. mesto	Društvo Gora
5. mesto	Col
6. mesto	Primorje Ajdovščina U-12

najboljši igralec	Kristjan Vidmar
najboljši vratar	Sandi Furlan
najboljši strelec	Matej Lokar

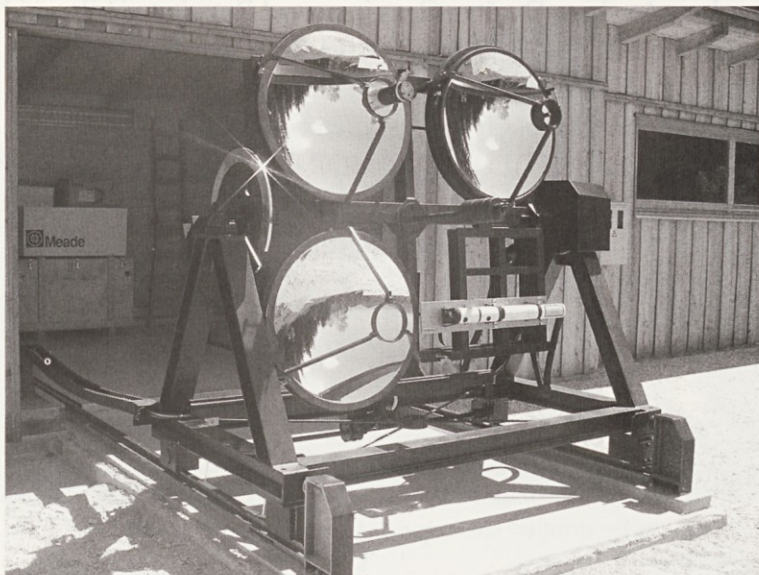
observatorij

OBSERVATORIJ NA OTLICI

dr. Klemen Bergant, vodja Centra za raziskave atmosfere

Od postavitve temeljnega kamna do odprtja observatorija na Otlici je preteklo skoraj tri leta. Po delih na objektu in njegovi okolici ter izdelavi in nakupu merilne opreme smo letošnjo pomlad ustvarili pogoje in pridobili vso potrebno dokumentacijo za začetek raziskovalnega dela. S tem so se Centru za raziskave atmosfere na Politehniko Nova Gorica odprle nove raziskovalne možnosti, predvsem na področju fizike ozračja in njegove onesnaženosti. V četrtek, 16. junija 2005, smo skupaj s številnimi domačini in gosti iz drugih krajev Slovenije observatorij na Otlici tudi uradno predali svojemu osnovnemu namenu – preučevanju onesnaženosti ozračja in njenega širjenja z zračnimi tokovi.

Posebnost observatorija na Otlici, kjer bodo potekale meritve različnih spremenljivk vremena in kakovosti zraka, je naprava LIDAR. Naprava, ki je edinstvena v Sloveniji, služi daljinskemu zaznavanju trdnih delcev (drobnih zrn peska, dima, cvetnega prahu, itd.) in kapljic v ozračju. *(Nekaj o delovanju LIDAR-ja ter namenu postavitve observatorija je bilo napisanega že v decembrski številki časopisa Gora: letnik 7, številka 24, strani 37-39).* Prisotnost delcev v ozračju je dober pokazatelj onesnaženosti

Na sliki: LIDAR na observatoriju na Otlici
Foto: Klemen Bergant

zraka nad izbranim območjem, razen kadar gre za oblačne kapljice in ledene kristale.

Ker LIDAR omogoča zaznavanje onesnaženja ne le ob sami napravi, temveč tudi na oddaljenih lokacijah – zato govorimo o daljinskem zaznavanju, nudijo meritve na Otlici podatke o onesnaženosti zraka nad Trnovskim gozdom, Vipavsko dolino, Krasom in vse do obalnega območja, do višine nekaj 10 km nad tlemi. Ob hkratni uporabi modelov za izračun vremena lahko ocenimo, od kod onesnaženje, ki ga zaznamo z LIDAR-jem, prihaja. Kar nas na Centru za raziskave atmosfere zanima in nam

bodo pomagale dognati prav meritve na observatoriju na Otlici, je, katere so najbolj pogoste poti onesnaženja, ki prispe nad Slovenijo, oziroma, ob kakšnih vremenskih situacijah v Slovenijo prispe največ onesnaženja iz sosednjih pokrajin. Naj pri tem omenim poznan primer Saharskega peska, ki ga puščavski viharji dvignejo v ozračje, in z zračnimi tokovi prepotuje več tisoč kilometrov, preden dospe do naših krajev. Na Primorskem nam je vsem znan tudi problem onesnaženega zraka iz močno industrializirane Padske nižine, ki ob zahodnih in jugozahodnih vetrovih prispe do naših krajev. Slednji velja za enega glavnih »osumljencev«, da na Goriškem, predvsem ob vročih poletnih dneh, raven prizemnega ozona pogosto preseže opozorilno vrednost. Visoka raven prizemnega ozona lahko privede do težav z dihanjem, draži oči in škodljivo vpliva na astmatike in srčne bolnike. Pri prenosu onesnaženja iznad Padske nižine na območje Slovenije pa je prav Trnovski gozd prva večja naravna pregrada, na katero onesnažen zrak naleti in se nanjo »ujame«. V sodelovanju z Agencijo RS za okolje bodo tudi na Otlici potekale meritve prizemnega ozona, prav z namenom, da bi ob primerjavi z vrednostmi, izmerjenimi v Novi Gorici, ugotovili, kaj je vzrok pogosti visoki ravni prizemnega ozona na Goriškem. Poleg ozona bo Agencija RS za okolje na Otlici opravljala še nekatere meritve kakovosti zraka, kot

so meritve dušikovih oksidov in trdnih delcev v zraku ob površju.

Na sliki: Odprtje observatorija na Otlici
Foto: Radivoj Zavavlav

Ker vreme močno vpliva na širjenje oziroma zadrževanje onesnaženja v zraku in njegovo odlaganje na površje, bomo poleg lidarskih meritev ter dodatnih meritev kakovosti zraka s samodejno meteorološko postajo stalno spremljali tudi trenutno vreme na Otlici.

Odprtje observatorija na Otlici pa ni (bila) le priložnost, da predstavimo dejavnosti, ki bodo potekale na njem. Politehnika Nova Gorica je z odprtjem observatorija dokazala, da je želja po

odkrivanju novih znanj ter po čistejšem okolju pomembnejša od obilice denarja, kar je ob omembi donatorjev, ki so nam pomagali pri postavitvi observatorija, poudaril predstojnik Politehnike, akad. prof. Boštjan Žekš. Na pomen kakovostnega raziskovalnega dela in odpiranja novih raziskovalno-izobraževalnih enot sta tako z vidika razvoja regionalnih skupnosti kot tudi znanosti in visokega šolstva v Sloveniji opozorila župan občine Ajdovščina, Marjan Poljšak, ter minister za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, dr. Jure Zupan. S pristrčnim in duhovitim kulturnim programom pa ste nam Gorjani prek ženske pevske skupine Društva podeželskih žena Predmeja in otroškega pevskega zbora ter dramske skupine Osnovne šole Otlica

Na sliki: Nastop dramske skupine Osnovne šole Otlica ob odprtju observatorija

Foto: Radivoj Zavavlav

pokazali, da se tudi raziskovalci na observatoriju lahko veliko naučimo iz vašega izročila, delavnosti, odprtosti in svežine idej. Zato bi se na tem mestu rad zahvalil vsem, ki ste prispevali k čudovitemu odprtju observatorija, ki je še dolgo odmevalo v pohvalah povabljenih gostov tudi po vaši zaslugi. Ob tem bi rad le še dodal, da se na Politehniko Nova Gorica že vnaprej veselimo skupnih pogledov v zvezdnato nebo, ki smo jih obljubili otrokom osnovne šole na Otlici.

spomini

LETO 1934

Cvetka Velikonja

V tistem času so se Italijani že kar dobro udomačili v naših krajih. Na vse načine so si prizadevali, da bi pridobili ljudi na svojo stran. Hoteli so zmagati. S hinavščino, ki je bila njihovo skrito orožje, so zelo dobro uspevali na marsikaterem področju.

Rojenim 1915. leta so že vsilili po eno uro italijanščine, tako da je teta Angela še v poznih letih znala zapeti svojim pravnučkom: »Un farfallo volla, volla...«

No, štiriintridesetega leta so se domislili nečesa novega. Razglasili so namreč, da bodo pripravili posebno kuhinjo za žene, ki bodo v tem letu rodile. Kuhali naj bi dve sestri, doma Pod školem. Seveda se je novica zelo hitro razširila po vsej vasi. Posebno so se je razveselili starejši bratci in sestre bodočih novih članov družine. Tudi v naši družini so pričakovali novorojenčka, skrivnostnega, še nevidnega. Mene. Starejši sestrici sta že stikali glavici in se hvalili sosedovemu pastirčku: »Pri nas bomo pa zibali!«

Radi sta sprejeli novo vlogo, pa še kako radi. Mama je pomila kanglico s pokrovom, ki se je dobro prilegala, da ne bi po poti izgubili dragocene hrane. Največkrat je morala po hrano najstarejša, osemletna Ivančka. Kar sama je morala proti Podškolarški hiši, ki je bila kar daleč stran od naše. Dolga je bila ta pot za tako majhno deklico. Treba je bilo skozi gozd, saj so takoj za hišo rasle smreke in trši, pa gosto grmičevje, bodičasto malinčevje ob ostrih sivkastih školeh. Del poti je že poznala, saj je šla večkrat k

sosedom v Luknjo, toda od Stare bajte navzgor je bilo že nevarno, kajti na vrhu, za ped iz gozda, jo je čakala čudno črna voda, majhno jezerce, ki se je kot temno oko svetlikalo med zelenimi travniki. Obkroženo z ostro zašiljeno trdo travo, zastraženo s sunkovito letečimi kačjimi pastirji, je bilo še bolj strašljivo. Zelo nevarno, zelo. Kot bi črno vodo natočili v globoko brezno, v pošastno duplino brez konca, zato ni teta Lema zaman opozarjala, ko sta prišli spirat žehto na Deplu: »Ne hodi preblizu, voda te bo požrla!«

Na robu vode so stale tri majave skalce, ki so segale v mehko blato, na katere je bilo treba stopiti, če se je hotelo zajeti vodo. Nevarno je bilo tako početje, zelo nevarno. Zato se je deklica raje izognila prežeči vodi, stekla v dolino, mimo Polancovega gozda do Štemčeve hiše, kjer je kmalu uzrla prijazno hišo, od koder je že od daleč dišalo po dobrotah, ki so se kuhale v njej. Vesela družina bosopetih otrok se je znašla pred radodarno kuhinjo. To so trkale kanglice, lonci in skodelice od vznemirjenega pričakovanja lačnih otroških oči. V kuhinji se je vznemirjenje poglobilo, tiho kot miške so čakali na dišeče darilo. Prijazni kuharici v belih predpasnikih sta potrpežljivo zajemali z veliko zajemalko in polnili prazno posodo z naročilom: »Glej, da ne boš vengala s kanglico in vse polila!«

Na poti domov se je imela družina najlepše. V gručah so se napotili proti domu in se končno razgubili vsak v svoj breg. Sestrica si je nazaj grede tudi našla svojo družbo, saj sta šli dve dekleti v isto smer, Ivankica in Milka sta bili. Pazljivo so nesle dragoceno jed, da je ne bi razlile. Ampak otroške dušice jim niso dale miru. V gozdu nad Deplom so se ustavile pod krošnjo zelenega trša, posedle na žametno sijoč, mehak mah in pokukale v napolnjene lončke. »Provajmo!« so se opogumile, pomočile prste v sladko jed, pomakale in pomakale, še in še, saj je bil mlečni riž tako dober, da se je kar topil v ustih. Prepozno so se spomnile, da je hrana za mamo.

Doma so žalostno povesele glavice, ko so jih okarali zaradi na pol prazne posode. Mame so jih potolažile, saj so rade razdelile podarjeno hrano med svoje otroke, ker je bil domači lonec večkrat prazen..

Tistega leta je res prijokalo na svet veliko otrok. Skoraj pri vsaki hiši so zibali. »Mi smo kupili punčko,« sta se hvalili sestrici. »Mi pa fantka,« je zmagoslavno povedala Ivankica.

Zagrnjena, zatemnjena okna so ukazovala, naj bo mir pri hiši, saj mora majhen

otročiček spati, dokler ne zajoka, da mama previje to ljubko, nebogljen štručko. Sestrici sta že znali ravnati z dojenčki, saj sta mlajšega bratca pestovali, ga učili hoditi in mu prepevali:

»Tau, tau, tau,

Buh je lepe nožke dau,

tau, tau, tau!«

Zdaj pa nova punčka!

»Kako ji bo ime?« je spraševala radovedna soseda. Seveda je bilo to vprašanje nadvse pomembno.

Na sliki: Prvoobhajanci na Otlici, rojeni leta 1925, deklica nad župnikom je pok. Ivankica Palirjeva

Foto: Iz osebne arhiva Nacka Polanca iz Idrije, sina Ivančke Palirjeve

Ljudje niso več odločali o svojih stvareh. Starši niso svobodno izbirali imen svojim novorojenčkom. Tujci so se zavedali svoje premoči. Z ostrimi ukrepi so hoteli poitalijančiti vsako najmanjše naselje na zasedenem ozemlju. Imena krajev so že poimenovali po svoje, sledilo je preimenovanje priimkov in imen. Gospod Albin bi že krstil otroke s slovenskimi imeni, a oblast je bila nepopustljiva. Tako se je zgodilo. Po Gori so se razsejala nova imena s pridihom tujstva. Poleg poitalijančenih priimkov so stala imena Giovanna, Floriana, Bruno, Aldo, Dario, Diana, Mario, Fortunato, Antonio, Francesca, Ernestina, Maria, Giovanni itd., itd.

Tako je bilo samo zapisano. Doma tujih imen ni bilo slišati. Ni bilo slišati italijanske besede. Nismo jih marali, Italijanov, ne. Bili smo in ostali Slovenci.

spomini

CINGALCA

Andrej Bolčina – Zahribarski

Pri nas doma smo imeli cingalco (gugalnico). Na Otlici, Zahribom je bilo to. Na vejo jerebike smo obesili vrvi in naredili ustrezno sedišče, da smo se otroci veselo cingali in drug drugega poganjali. Jerebika je rasla ob visokem kamnitem zidu, ki nas je branil pred burjo. Kadar je odprla vse svoje registre, je nas, otroke, prikovala k steni hiše ali k 'ranti' ob hiši.

Navzdol ob tem zidu in potki, ki je peljala k sosedu Podzid, je bil majhen vrtiček z zelenjavo in domačimi začimbami. Prav nad ta vrtiček je 'nesla' naša cingalca. Kadar smo se dobro odgnali z ravnice pod jerebiko in je 'neslo' dovolj visoko, je bil pogled na solato spodaj zelo veličasten. Teža otrok je bila primerna vzdržljivosti vrvi in tudi veja jerebike je bila dovolj debela. Otroci smo bili takrat žilavi, naše telo so krasile močne mišice, pa vendar nismo imeli težav s prekomerno telesno težo. Indeksa telesne mase takrat še nismo poznali in tudi računati ga ni bilo potrebno. Zato se z varnostjo tovrstnih naprav tudi naši starši niso pretirano ukvarjali. Mi smo se veselo cingali, veje so škripale, vrvi so se raztezale, vendar brez nezgod, ponavadi kar celo poletje.

Nekega lepega, sončnega popoldneva se nam je pod cingalco pridružil stric Lojze s Podzida. Bil je naš sosed in je v skromni hišici živel sam. Rad se je družil z nami, nam pripovedoval vsemogoče strašljive zgodbe in nam včasih pripravil tudi kakšno veselo potegavščino in presenečenje. Tokrat pa si je prišel ogledat našo cingalco. Klobuk je porinil globoko na čelo, s palcem in kazalcem spoštljivo privihal dolge brke in se postavil v držo strokovnjaka, ki ocenjuje tovrstne naprave.

V času, ko je stric Lojze strokovno ocenjeval našo cingalco, otipaval vrvi, meril primernost sedišča in preizkušal trdnost veje na jerebiki, so nam, otrokom, rojile po glavi pregrešne misli in nakane, kako bi tudi njega spravili na cingalco. In kot bi bral naše misli, nas je vprašal: »Bem puobje, ma ke je gvišnu?« Mi smo v en glas odgovorili: »Gvišnu, stric Lojze, gvišnu!« Možakar je svojo tazadnjo plat stlačil na sedež, se z rokami prijel vrvi in dvignil noge nad zemljo. Mi pasmo ga z gromkim: »Horuk stric Lojze!« zaguncali, da bi šlo čim višje in čim dlje. Na kritični točki višine in daljave nad vrtičkom je veja na jerebiki popustila in stric Lojze je treščil na vrtiček z vso svojo težo. Nasajena pesa, primerno debela, ni bila najbolj blagodejna podlaga za stričeva rebra in hrbtenico. Prestrašeni smo strmeli v ležečo gmoto ubogega starčka in razmišljali o morebitnih poškodbah. Presenečeni in veseli smo že čez trenutek opazili, da se je stric pobral, si otresel srajco, pokril klobuk, ki je obtičal v solati, in se obrnil proti nam, na ravnico, pod jerebiko, s strokovno ugotovitvijo: »Bem, puobje, zde je pro gvišnu!« In stric Lojze je tebi nič in meni nič zavil okrog zida po potki do svoje hišice Podzid. Posledic ni bilo, le nekaj bušk je stric Lojze utrpel.

Zahrib še stoji, in kadar me pot zanese domov, me navadno pred novo hišo, na klopi, pričaka brat Pepi, s palčko v roki. Moje oko pa zaman išče cingalco, ker tudi jerebike ni več.

In zid so tudi porušili.

spomini

»MOJ BRAT JE V DALJNE KRAJE ŠEL...«

Nadja Kobal – Suhovrška

Grozote vojne so ljudem povzročile veliko ran. – tako telesnih kot tudi duševnih; vzele so marsikatero nedolžno življenje...

Tudi naša družina je plačala ta strašni davek...

Moja stara mama Urška v srcu še hrani spomin na brata Jožeta Rudolfa – Rudolfovega iz Kanjega Dola (doma so mu pravili kar Pepe), rojenega 1922. leta, ki se mu je življenje izteklo mnogo prezgodaj, med drugo svetovno vojno. Kot 18-letnega mladeniča so ga vpoklicali v italijansko vojsko, nato pa je kot zaveden Slovenec odšel v partizane. Leta 1943 je bil ob nekem napadu smrtno ranjen. Na Goriškem nekje, blizu Grgarja. 21 let je imel takrat...

Danes žal ne vemo niti tega, kje se nahaja njegov grob. V srcih svojcev je ostala grenka bolečina... Ko so domači izvedeli, da Pepeta ne bo nazaj nikoli več, so vso svojo žalost izlili v eno samo pesem. Pesem nima prave pesniške oblike in na prvi pogled zgleda preprosta; a to je pesem, ki ima velik pomen; pesem, ki je globoka in v katero so bila izlita vsa čustva Jožetovih bratov in sester...

Moj brat je v daljne kraje šel,
za domovino se boril;
nikdar nazaj ne bo prišel,
ker tam leži ubit.

Bridkost je v dušo legla nam,
ko izvedeli smo,
da v dalji tam je pokopan
in ga nazaj ne bo.

Čeprav še majhen sem in mlad,
pa dobro vem,
za kaj boril se je moj brat –
in reči smem:
zato, ker sklenil je takrat,
ko ga učil je ta laški škrat,
da tega pa že ne.

Ker je ljubil narod svoj,
za svobodo šel je v boj!

Na sliki: Jože Rudolf – Rudolfov iz Kanjega Dola, 1922 – 1943.
Foto: Iz družinskega arhiva Urške Kobal - Suhovrške

Po pripovedovanju stare mame Urške Rudolf, poročene Kobal, rojene leta 1930, zapisala učenka 8. razreda OŠ Col, Nadja Kobal.

pogovor z gorjanom

ŠTEFANIJA PODGORELEC, ROJ. BLAŠKO

Miloš Likar

Pogovarjali smo se z Gorjanko Štefanijo Podgorelec, rojeno 24. decembra 1924 na Predmeji. Takole nam je pripovedovala o svojem življenju in svojih spominih.

»Naši družini, v kateri je bilo dvanajst otrok, so rekli po domače Na Golacki. Moj dekliški priimek je Blaško. Med vojno je odšlo več mojih bratov v partizane. Oče je bil prizadet od kapi. Kar sedem let je nosil v sebi posledice te bolezni, umrl pa je v prvih letih po osvoboditvi. Sama sem po vojni odšla v Trst, potem pa me je brat povabil, naj pridem k njemu v Kranj, kjer je služboval. Tu sem dobila delo v tovarni Inteks. Po nekaj letih bivanja na Gorenjskem sem se preselila v Piran. Pred dobrimi petimi leti sem se odločila, da se umaknem v dom upokojencev v Izoli. Tu se dobro počutim. Veliko berem in razmišljam. Obiskujejo me sin, hčerki, devet vnukov, pa tudi drugi sorodniki in znanci. Žal mi je za sinom, ki je umrl lani v starosti 54 let. Naj povem še to, da bom kmalu postala prababica.

Na kratko bi vam rada opisala nekaj bridkih spominov in hudih trenutkov, ki sem jih doživljala, ko sta na naši zemlji divjala italijanski in nemški okupator. Po kapitulaciji Italije, to je bilo 8. septembra 1943, so prišli v naše kraje Nemci. Kar hitro so začeli ustrahovati živelj na Gori. Spomladi naslednjega leta so odpeljali s Predmeje sedem deklet, med njimi tudi mene. Odgnali so nas do tamkajšnjega hotela. Strah nas je bilo, kaj bodo storili z nami. Ukazali so nam, naj čistimo hotel. Tedaj smo opazile, da Nemci jemljejo ves material in inventar iz hotela ter ga nakladajo na kamione. Izpraznjene prostore smo morale me očistiti. Proti večeru so nam dejali, da lahko odidemo domov, vrniti pa se moramo naslednje jutro, drugače nas bodo pripeljali s silo. Naslednji dan smo ob določeni uri čakale pred hotelom, kaj nam bo prinesel nov dan. Nemci so še naprej odnašali na kamione hotelsko pohištvo, stroje, perilo, rjuhe in tako naprej. Me pa smo morale zopet čistiti prostore. Tako delo smo imele nekaj dni. Ko so končali z ropanjem, so zahtevali, da očistimo še preostale dele hotela. Na nas je pazil vojak. Ko smo končale, smo se morale postaviti v vrsto. Čakale smo nadaljnje ukaze vojaka. Dejal nam je, da lahko zapustimo hotelske prostore ali pa se naselimo v njih. Nemci so vžgali avtomobil, poln hotelskega inventarja, in se odpeljali v noč.

Živeli smo v strašni revščini. Danes ne morem razumeti, kako nam je teklo življenje. Moko smo hodili kupovat na Kras. Mama je spekla kruh. Nekaj smo ga otroci hlastno pojedli, ostalega pa sem odnašala partizanom Na Rupo. Povezana sem bila s tamkajšnjimi kurirji in tudi s partizanskimi zaupniki, ki sem jih obveščala o vsem, kar sem izvedela o okupatorju. Seveda so bile vse te povezave zelo 'konspirativne', kot smo rekli tedaj. Za naše borce smo v velikih loncih kuhali in prali umazana oblačila. Vode nismo imeli v kuhinji. V škafih smo jo nosili na glavah z vaškega vodnjaka. Čisto, suho in zlikano perilo sem nosila do prve partizanske postojanke.

Spominjam se, da se je nekoč k nam zatekel partizan. Dali smo mu jesti in piti, nenadoma pa smo v bližini hiše zagledali okupatorjeve vojake. Partizana smo odpeljali do skritega stranskega izhoda. V roki je imel bombo in dejal, da se bo raje ubil, kot pa se predal tujcu. K sreči je ušel.

Še danes, po tolikih desetletjih, ne morem pozabiti, kako so ponoči iz Ajdovščine streljali na Predmejo. Hiše so se tresle in rušile.

Vsak kamen tu na Gori ima svojo zgodovino, vsak kamen je doživel svojo bol, trpljenje.

Hudo je bilo tudi takrat, ko so na Predmejo prihajali enkrat Nemci, enkrat Italijani in potem partizani. Pri nas, na Predmeji, ni bilo domačih izdajalcev. Kot sem slišala, je bilo nekaj takih na Gori, toda ti so odšli že v času okupacije v Italijo. Okupatorjevi vojaki so na nas gledali kot na manjvredno ljudstvo.

Na sliki: Štefanija Podgorelec
Foto: Iz oseb. arhiva Štefanije Podgorelec

Po mojem trdnem prepričanju so bili Italijani bolj zločesti kot Nemci. Če je kdo znal nemško, je kar dobro 'prišel skozi'. Naš sosed, Jože Polhov, je dobro govoril nemščino in z znanjem jezika je za domačine napravil marsikaj dobrega.

Pa še majhen spomin na moja mlada leta. Eno zimo, ko smo imeli veliko snega, sem na poti iz Ajdovščine na Predmejo zagazila v tako visok sneg, da nisem vedela ne kod ne kam. Pod snegom sem bila uro ali več. Po naključju je prišel mimo nek možak in me povlekel iz snežne odeje. Malo sem se otresla in šla veselo naprej. Otroci smo bili takrat korajžni in se nismo bali nikakršnih težav. Bili smo drugačni, kot je današnji rod.

Mama me ni nikoli ujčkala. Že v ranih otroških letih sem morala opravljati vsa gospodinjska dela. S peskom sem čistila lonce, v katerih smo dan za dnem kuhali polento. Ribala sem tla s trdo krtačo. Delo pri živini je bila moja stalna naloga. Učili so me skromnosti in nezahtevnosti.

Ko sem bila stara devet let, so mi zaupali, da sem na Colu pasla skozi vse leto krave. Spomladi jih je bilo sedem, do jeseni pa se je čreda povečala še za dve. Zgodilo se je, da je teliček ušel. Pogumno sem ga iskala, k sreči pa se je vrnil sam. Nič me ni bilo strah, ničesar se nisem bala. Prepričana sem bila, da se bo vse uredilo.

Žal bi rada povedala še nekaj trpkega. Zdi se mi, da med vojno med Slovenci ni bilo toliko sovraštva, kot ga je sedaj. Sreča, da nimamo še pušk, ker bi se drugače streljali med seboj. Sovraštvo ne prinaša nič dobrega. Z njim bodo zasejali slabo seme prihodnjim rodovom. Ne morem razumeti, da se gre tak majhen narod, kot je naš 'leve' in 'desne'. Ali ni to vnebovpijoči greh?

Kaj naj bi rekla ob zaključku? Ponosna sem, da sem Gorjanka, vajena vsega hudega. Mladostna leta sem doživljala v suženjstvu, materinščine nisem smela govoriti, povsod so me spremljali napisi: »Qui si parla solo italiano!«

primorje

narava

SKALNI MLEČEK (*Euphorbia triflora* subsp. *triflora*) in VOLNATODLAKAVA SMILJKA (*Cerastium decalvans*)

Elvica Velikonja

Tokrat bomo obiskali rastlini, ki ju kljub temu, da nista v rastlinskem sorodstvu, lahko upravičeno predstavimo pod skupnim naslovom. Za srečanje z njima v Sloveniji bo namreč obvezen obisk Male gore, Čavna in Kuclja. Te gore pa so tako naše, da se kar odpravimo na pot.

Začeli bomo malo nižje od zadnjega tunela v Čavnu, kjer se začne prelepa Srednječavenska, ki nas popelje po vzhodnem pobočju Čavna. Najprej se polagoma dvignemo skozi borov gozd in skoraj po ravnem nadaljujemo pot do odcepa na Čaven. V skalnih razpokah ob poti smo morda že opazili rdečkasta stebelca skalnega mlečka, ki so olesenela in pri dnu nekoliko odebeljena. Rastlinica je približno deset centimetrov visoka, njeni poganjki pa niso pokončni, temveč štrlijo iz skalnih razpok, oziroma se plazijo med gruščem in travo. Prepoznali ga bomo tudi po mlečkom značilnih socvetjih – ciatijih. Če še nismo prepričani, da opazujemo pravo rastlino, pa jo utrgajmo, in iz rane bo pritekel mleček, ki daje rodu tudi ime.

Mleček nas bo spremljal tudi ob vzponu na Malo goro in še nekaj časa proti Bavčarjevi koči. Našli ga bomo tudi na Mali gori, na južnem pobočju Čavna nad Stomažem, največ pa ga je na njegovem vzhodnem pobočju. Skriva se po kamnitih travnikih in meliščih, kjer bi ga kljub majhnosti težko spregledali. Ne le da se skriva med kamenjem in travo, zelo dolgo se je skrival tudi pod napačnim imenom *Euphorbia saxatilis*. Tako ga je določil ljubljanski lekarnar Žiga Graf, ki ga je leta 1833 odkril na Čavnu. Tržaški botanik L. Poldini pa ga je po 130 letih zmote prepoznal kot skalni mleček (*Euphorbia triflora* subsp. *triflora*), ki ima enako razširjenost kot primorska košeničica (*Genista holopetala*), to je po kamnitih tratah dinarskega sveta, od Južnega Velebita do Gorskega Kotarja. Preden se poslovimo od mlečka, še povejmo, da ga dlje proti severozahodu ne bomo več našli. Na Čavnu in Mali gori je namreč njegovo najbolj severozahodno nahajališče.

Na sliki: Skalni mleček

Foto: Elvica Velikonja

Kljub temu pa naše poti še ni konec. Nadaljujmo jo proti Kuclju, kjer nas čaka še ena rastlina. To je volnatodlakava smiljka (*Cerastium decalvans*), ki podobno kot mleček v vsej Sloveniji domuje le pri nas. In tudi ta pride k nam z juga, le da se njena pot začne že v Grčiji, nadaljuje pa v Bolgariji, Albaniji in vse do našega Kuclja. In podobno kot pri mlečku, se njeno potovanje pri nas zaključi. Prvič pa je bila najdena in opisana na Kleku, torej je ta gora čarovnic njeno klasično nahajališče.

Opazili jo bomo že ob poti s Čavna na Kucelj, kje raste med travo in kamenjem. To je nežna rastlinica z majhni sivozelenimi listi in približno centimeter velikimi cvetovi z belimi čašnimi listi. Ko jo zagledamo, pomislimo, da je v naravo pobegnila z vrtov. Toda le s katerih, tu, sredi čavenskega pogorja? Razen ob

Na sliki: Volnatodlakava smiljka
Foto: Elvica Velikonja

poti na Kucelj bomo smiljko našli tudi na njem samem. Skoraj čisto na vrhu raste nekaj lepih primerkov. Sicer pa so leta, ko cveti zelo skromno in se nam zdi, da bo kar izginila. Že naslednje leto pa se nam spet pokaže bolj bogata. Verjetno pa je, da jo je bilo pred leti veliko več, o čemer pričajo bogati primerki v Ljubljanskem univerzitetnem herbariju.

Preden zaključimo našo pot, povejmo še, da spadata obe rastlini, tako skalni mleček kot volnatodlakava smiljka, med redke vrste. To pomeni, da se zanesljivo pojavljata v največ petih kvadrantih srednjeevropskega kartiranja, (Slovenija je razdeljena na 613 kvadrantov, Kucelj se npr. nahaja v kvadrantu 0048/4), mleček celo v enem samem.

rodbina tratnik

KAKO JE RASLO DREVO TRATNIKOVE RODOVINE

Franc Černigoj

»Na Vipavskem je zame zemlja pretežka...«

(Besede Janeza Tratnika, rojenega na Otlici, 1845. leta)

Od kod je v naše kraje prineslo tisto seme,
ki je zasvedralo globoko v kamen Gore,
se zasidrilo v težki zemlji Dežele
in razširilo krošnjo visoko v nebo?

S katerih daljnih **trat** ga je zanesla neusahljiva moč življenja?

Pravijo, da je prvi Tratnik pred več kot 500 leti privandral sem dol iz Savinjske doline, tja pa naj bi prišel s Koroškega, iz Celovca menda.

Prvi znani zapis tega priimka v naših krajih najdemo v bukvah v črnovrškem župnišču, kamor so leta 1691 vpisali novorojenega 'Gregorja, sina Gregorja Tratnika...' Ta Gregor je zasejal Valentina, leta Matijo, Matija še enega Valentina, slednji **Lovrenca**, ki se je leta 1808 kot deveti sin rodil Pri Fežnarju, v Idrijski Beli – kot otrok iskalca priložnostnih zaposlitev.

Osemnajst let mu je bilo šele, Lovrencu, ko je prišel v Šibjé, nad Otlico, kot oglar. Lep in postaven fant je bil, dekletom povšeči. Tudi delaven je bil in pravi junak, saj je trikrat na dan nesel z Gore v Šturje vrhan koš oglja na prodaj!

Lovrenc je živel v oglarski bajti, v Šibjéh, in ko je na hrbtu tovoril oglje dol skozi Log, je spoznal Marijo Vidmar od Mihela. Zagledal se je vanjo, tudi njej je bil postaven in iznajdljiv mladenič všeč in

vse bi bilo v redu, če njeni starši ne bi zvezi nasprotovali. Seveda, fant je bil pritepenec, nemanič – bogve od kod se je priklatil! In so dekletu namenili drugega moža, posestnika z Otlíce. Na hitro so jo hoteli poročiti in že je bila Marija v oklicih!

A mlada zaljubljenca sta bila druge mange...

Takrat je bil v veljavi nenapisan zakon: Če se v cerkvi oklicani par v štirinajstih dneh po prvih oklicih ne poroči, zveza med njima ne velja več! Marija se je naredila bolno, se zaprla v svojo kamro in odklanjala hrano. Štirinajst dni in noči ni zaužila ničesar – ali res prav ničesar? Kdo pa je ponoči skrivaj voglaril pod njenim oknom? Njen Lovrenc je bil to, ki je na ognjišču v svoji oglarski bajti, v Šibjéh, kuhal polento, jo v culo zavezano nosil svoji Mariji, k Mihelu, ter jo skrivaj, na dolgi rakli – furki, dvigoval do njenega okna...

Starše je za punco zaskrbelo. Tudi kmet, ki so mu jo namenili, je začel mencati, češ, kaj naj si pomagam z neješčo, bolno ženo! In zaroka se je razdrla, Marija pa je začela z velikim tekom jesti vse od kraja. Lovrenc je spet začel zahajati k njej in starši so spregledali njuno igro. V jezi so jo zapodili od hiše. Ona pa je šla k svojemu Lovrencu, v Šibjé.

Tako sta zdaj oglarila v dvojce in si z zaslužkom kmalu kupila mulo, da jima ni bilo treba črnega oglja nositi na hrbtih.

V Šibjéh se jima je 30. decembra 1841. leta rodil tudi prvi otrok, Anton.

Delavna sta bila, Marija in Lovrenc, skrbna in varčna, saj sta kmalu spravila skupaj toliko, da sta kupila hišo na Otlici, v Oblem Vrhu (Otlica, št. 70, 117, 51 – danes št. 109), od Ivana Krapeža. Tu sta se jima rodila še **Janez (Ivan)** (31. marca 1845) in Marija (26. aprila 1850).

In tale Janez (Ivan) je bil tisti, ki si je vzel za ženo Marijo Peljhan iz Zagriča (Zagriško), imel z njo štiri otroke, kupil konje in začel furati. To je bil pomemben in pomenljiv korak k vzponu Tratnikove rodovine.

Kaj je Janeza napeljalo, da je kupil hišo v Gozdu, kjer se je kasneje zreklo Pri Tratniku in tudi Pri Mokobetih, se ne ve. Morda je hotel živeti bližje furmanske poti, ki je čez Col peljala v širni svet, saj je dosti fural v Deželo in naprej proti Trstu. Dol je vozil les, led, meso (divjačino, bil je namreč tudi lovec), nazaj pa blago, ki so ga kupovali na Gori, saj je odprl tudi trgovino. Dela ni zmogel več sam, najel je hlapce, da so delali zanj, gor nad hlevom, na pogradih so spali in ponoči poslušali konje pod sabo.

Velika revščina je bila takrat na Gori. Ljudje so stradali in so se hodili k bogatemu Tratniku usojavat **moko** (*moko bitten – moko prositi!*; *od tod še drugo ime hiše – Mokobeti*). Dolgovi revežev so se množili, mnogi jih niso mogli povrniti. Tako jih je Janez, ki se je strmo vzpenjal po lestvi družbenega uspeha, spravil na kant in pokupil njihova imetja.

Devet otrok je imel, Janez. Prvi je bil tudi **Janez** in se je ponesrečil – ko je iz soda nalival petrolej, je zagorel. Ostal je invalid, čotast, in se ni poročil.

Drugi sin je bil **Francišek** – štiri otroke je imel in oče Janez mu je v Žagoliču, kjer se kasneje zreklo Pri Fridetu, kupil kmetijo. A ni ostal v Žagoliču – z mlajšim bratom **Fridetom** sta zamenjala: Fride je prišel v Žagolič, on sam pa se je vrnil na dom, k Makobetim.

Tudi ostalim otrokom je oče Janez kupil kmetije ali jim kako drugače pomagal priti do njih – **Jožetu** Pri Bajcu v Gozdu, **Andreju** Pri Drejčku v Žagoliču, **Nacetu** je pomagal zidati hišo na Gradišču pri Vipavi ...

Sin Nace je vabil očeta Ivana: »Pridi živet k meni, na Vipavsko!« – Oče pa mu je odvrnil: »Ne, Nace, nikoli! Vipavska zemlja je zame pretežka ...« In se je preselil k sinu Fridetu v Žagolič ter tam tudi umrl ...

Nace in Jože sta umrla daleč od doma: Nace je v prvi vojski padel v Galiciji, Jože pa je umrl v nemškem koncentracijskem taborišču v Mauthausnu.

Tudi usoda sina **Lojzeta** je bila tragična. Poročil se je z Ančkno, v Žagolič, in umrl nasilne smrti...

V Dragah, kjer se zavije proti Žagoliču, ga je 1923. leta ubil in oropal nek Pivčan, ki je delal na žagi pri Rovanu, na Colu. Blizu kraja, kjer se je to zgodilo, stoji znamenje, ki pa je bilo tam že prej¹.

Mlad je umrl tudi sin **Edvard** – veseljak, pevec, dober plesalec. Enaindvajsetleten se je na plesu prehladil, dobil pljučnico in 1919. leta umrl ...

Naj bo zapisano tudi to, kako se je sukalo življenje Janezove hčere **Marije**. Z dvajset let mlajšim Balantinovim s Cola je imela hčer Pavlo. Balantin je potem šel živeti k neki drugi ženski v Trst, na Col se je vrnil le še po hčer. In Marija je ostala sama ...

Ob cesti proti Gozdu, blizu Mikža, stoji še eno znamenje². Tudi tu je neprevidene smrti umrl eden Tratnikovih – sedemnajstletni Fridetov sin **Friderik**. Padel je pod kolo voza, naloženega s hlodi. Na znamenju je bil napis, ki ga danes ni več in bi ga kazalo obnoviti:

Tu dal je življenju slovo.

V borbi za kruhom vsakdanjim

mu strlo je grudi kolo...

Drugorojeni Janezov sin Frančišek je na domu, Pri Tratniku v Gozdu, peljal naprej trgovino in fural. Imeli so težke, delovne, hladnokrvne konje. Furali so ves čas, v letu in zimi, v vsakem vremenu. Nič jih ni ustavilo. S sabo, v gozd, so v culah nesli kruh in kofé in delali, delali ... Pozimi so dostikrat kruh prinesli nazaj domov – zmrznil jim je in ga niso mogli pojesti ...

Da so konji vzdržali, so jih bogato krmili, vendar so živali zaradi preobremenjenosti in premočnega krmljenja pogosto tudi poginjale. Tistikrat je bila med furmani živa vraža: 'Konja ne smeš pokopati niže od tam, kjer je poginil!' Zato so jih pokopavali višje gor v gozdu in tistemu kraju se še danes reče Pri konjih ...

Tudi Frančišek ni umrl naravne smrti – 1928. leta poleti ga je enainpetdesetletnega ubilo padajoče drevo. S petnajstletnim sinom Francem in hčerjo Ančko je šel gor nad Kalarja, kjer so Tratnikovi tudi imeli svoj svet, metat dreve dol. Pri Fasalu, od koder se še vidi dol k Mokobetim, da se je ustavil in dolgo dolgo gledal proti domačiji ...

Gor v gozdu sta otroka žagala drev, on pa je sedel malo niže. Ančka mu je zaklicala: »Tata, bežte proč, bo padel drev glih na vas!« – »Molčta, mulca, že vem jaz, kam bo padel!« da ji je odgovoril. Otroka sta drev spodžagala, v zraku ga je zasukalo in a ni res padel na Frančiška!

Še je bil živ, ko sta Franc in Ančka priklicala Kalarjeve, ki so kosili v Kalarjevi dolini, in še živega so pripeljali domov. Doma pa je Frančišek izdihnil ...

In njegov sin Franc, ki je bil priča očetovi nesreči in smrti, je čez toliko in toliko časa, leta 1980, prav tako umrl nesrečne smrti, tudi on v gozdu. Z ženo sta domov s traktorjem na vozu peljala dober meter drv. Vrh strmega kolovoza, prav Pri konjih!, je ustavil in stopil k vozu, da ga bo zažlajfal. Traktor pa se je prevrnil in ga stisnil podse ...

Sin Branko mu je na mestu nesreče postavil znamenje, v kamen vklesan napis.

In prav tisti Branko mi je vse tole pripovedoval. Branko Tratnik – pravnuk Janeza (Ivana), vnuk Frančiška in sin Franca ... Tisti Branko, ki si je sezidal hišo Pri Slejkotih, v Šturjah, in si je na domač vrt pripeljal prav tako štirno, kot je ob njegovi rojstni hiši Pri Makobetih v Gozdu. Tisti Branko, ki je delal v Nemčiji in so ga zaradi njegove strokovnosti in sposobnosti prepričevali, da bi ostal gor. A ni hotel ostati v tuji zemlji. Vrnil se je domov in v poznih zrelih letih začel iskati svoje korenine.

¹ Glej F. Černigoj: *Znamenje na Gori, od str. 259 do 261, samozaložba, Ajdovščina, 1999.*

² Glej F. Černigoj: *Znamenje na Gori, str. 262 in 263, samozaložba, Ajdovščina, 1999.*

»Kako bi vi označil Tratnike?« sem vprašal Brankota na koncu najinega pogovora, v katerem sva med drugim ugotovila še eno prav zanimivo podrobnost. Namreč, da se prav pri njegovi rojstni hiši, Pri Mokobetih v Gozdu, kjer zdaj z družino živi njegov brat Darko, že v peti zaporedni generaciji rodbina nadaljuje z gospodinjo, z imenom Marija, in vse kaže, da bo Marija k hiši prišla tudi v šesti generaciji.

Branko ni rekel naravnost, a iz njegovih besed sem le razbral, da so Tratniki polni življenja, podjetni, strokovnjaki na svojih področjih: trgovci (*trgovina Pri Makobetih, tudi današnja trgovina Podvelb na Colu je njihova*); gostinci (*gostilna Pri Makobetih, Gostilna Tratnik na Colu, kmečki turizem Pri Andlovcu na Gradišču pri Vipavi*); vinogradniki (*Gradišče pri Vipavi*); mojstri z lesom in kovino (*Janez Fridetov iz Žagoliča je mizar*), znajo s stroji (*Branko Tratnik – strojno brušenje*); so strastni lovci in dobri pevci (*so hrbtenica Moškega pevskega zbora Razpotje s Cola; iz te rodovine izhajata tudi pevca v nesreči lani umrli Silvo Tratnik – Ančkn ter operni pevec Marko Kobal*).

In kot taki so zaznamovali ta del slovenske zemlje: Goro od Otlice do Cola, Colsko in tudi Črnovrško ter vinorodno Deželo ob Vipavi ter Hublju...

Z vseh koncev pa bodo prišli na srečanje rodbine Tratnik, ki bo v soboto, 3. septembra, v Gozdu, na domačiji Darka Tratnika.

Dodatek iz 'Znamenja na Gori':

MEDÉTOVO ZNAMNE, OB CESTI PROTI ŽAGOLIČU

Tam blizu so 1923. leta ubili Alojza Tratnika - Ančknga iz Žagoliča, 1980. leta pa je malo pred znamenjem v prometni nesreči umrla enajstletna Hermina Praček s Cola.

Znamenje je bilo tam že davno prej in ni znano, kdo in zakaj ga je postavil...

O umoru Alojza Fridetuga iz Žagoliča sem zvedel tole...

Prvi zapis: Alojz Tratnik se je vračaltam mimo domov z veliko denarja. Za ta denar je nekdo zvedel in ga tel okrast. Počakal ga je in ga s kamnom mahnil po glavi. Prav takrat se je izza oblaka pokazala polna luna in Alojz, ki ga je udarec le omamil, je obrnil obraz proti napadalcu, in rekel: »O, saj te poznam...« Neznanec ga je še enkrat mahnil, mu je vzel denar in se zgubil v noč...

To se je zgodilo 23. julija 1923. leta. (*Marija Tratnik - Ančkna; Silva Tratnik - Fridetava*)

Pripis: V februarju 1999 mi je gospod Leonard Kovač iz Lokavca poslal tole pisanje:

... Bil sem pri zobozdravniku v Ajdovščini. V ordinacijo so poklicali Frančiško Tratnik. Ob tem imenu sem se spomnil na že zdavnaj pozabljeno tragedijo...

Po nekaj dneh sem želel gospo Frančiško obiskati. V gostilni na Colu so mi povedali, da jo dobim v Žagoliču.

Poiskal sem jo in povedala mi je zgodbo:

...Alojz Tratnik je zbiral jajca in maslo od branjevk in nabrano blago vozil v Trst. Usodnega večera se je vračal domov. Ustavil se je na Colu, v gostilni pr Rovani (današnja gostilna Tratnik). V gostilni je bilo veselo in preden je Alojz odšel proti Žagoliču, je še veselo zapel: "Oj zdaj gremo, oj zdaj gremo..."

Noč je minila, Alojza pa ni bilo domov. Domači so bili v skrbeh. Zgodaj zjutraj se je Alojzov brat odpravil proti Colu, da pozve o bratu. Na ovinku, nedaleč od hiše, ga je našel mrtvega. Umor je takoj prijavil karabinerjem. Brez zaslišanja so ga zaprli.

Gospod Rovani je bil eden bogatejših ljudi na Colu. Imel je gostilno in žago. Na žagi je bil za strojnika nek moški s Pivškega, ki je bival v gospodarjevi gostilni. Ko je naslednjega dne dekla pospravljala njegovo sobo, je videla v skledi za umivanje krvave madeže. Šla je h karabinerjem in jim to povedala. Ti so takoj zaslišali strojnika, ki je najprej tajil, nato se je zagovoril in je moral priznati, da je on umoril Alojza.

Zaprli so ga, Alojzovega brata pa spustili. Dobil je osemnajst let zapora. Po pritožbi Alojzovih bratov pa še pet let...

Še en pripis:

...Po drugi vojski sta dramska skupina in pevski zbor društva Razpotje s Cola gostovala nekje na Pivškem. Ko so se vračali domov, so po poti pobrali starejšega moža, ki se je nekaj časa peljal z njimi na vozu. Povedal je, da Col pozna, saj da je služil na žagi, pri Rovanu...

Ko so ga odložili, je eden od pevcev vprašal voznika Lojzeta Tratnika: »Ali veš, koga si vozil?« Seveda ni vedel in tudi drugi na vozu ne. Potem mu je povedal: »Ta mož je ubil tvojega očeta. Poznam ga, delal sem skupaj z njim na žagi pri Rovanu.«

Lojze Tratnik je vzrožil, zakaj mu ni že prej povedal, češ, da bi ga na mestu ubil... (*Zapisal Lucijan Trošt po pripovedovanju svoje mame Izidore Trošt; povedala tudi Silva Tratnik - Fridetava*)

PR MIKŽI

Znamenje so postavili Fridetavi iz Žagoliča. Gospa Amalija je pripovedovala, da sta njena brata Franc in Friderik na težkem parizarju peljala iz gozda hlode. Na žago v Ajdovščino so jih vozili.

Friderik je hodil zraven voza in je tel skočit spredaj gor, na polico. Voz je bil še z železnimi kolesi. Po nesreči se je z nogo zapel v kolo, padel, kolo pa mu je zapeljalo čez trebuh. Mikževi so nesrečo videli in pritekli. Nesrečnega fanta so nesli v hišo. Teta Karlinca mu je vzela glavo v naročje. Še kesanje sta zmolila, potle pa je Friderik umrl...

To je bilo novembra 1937. leta.

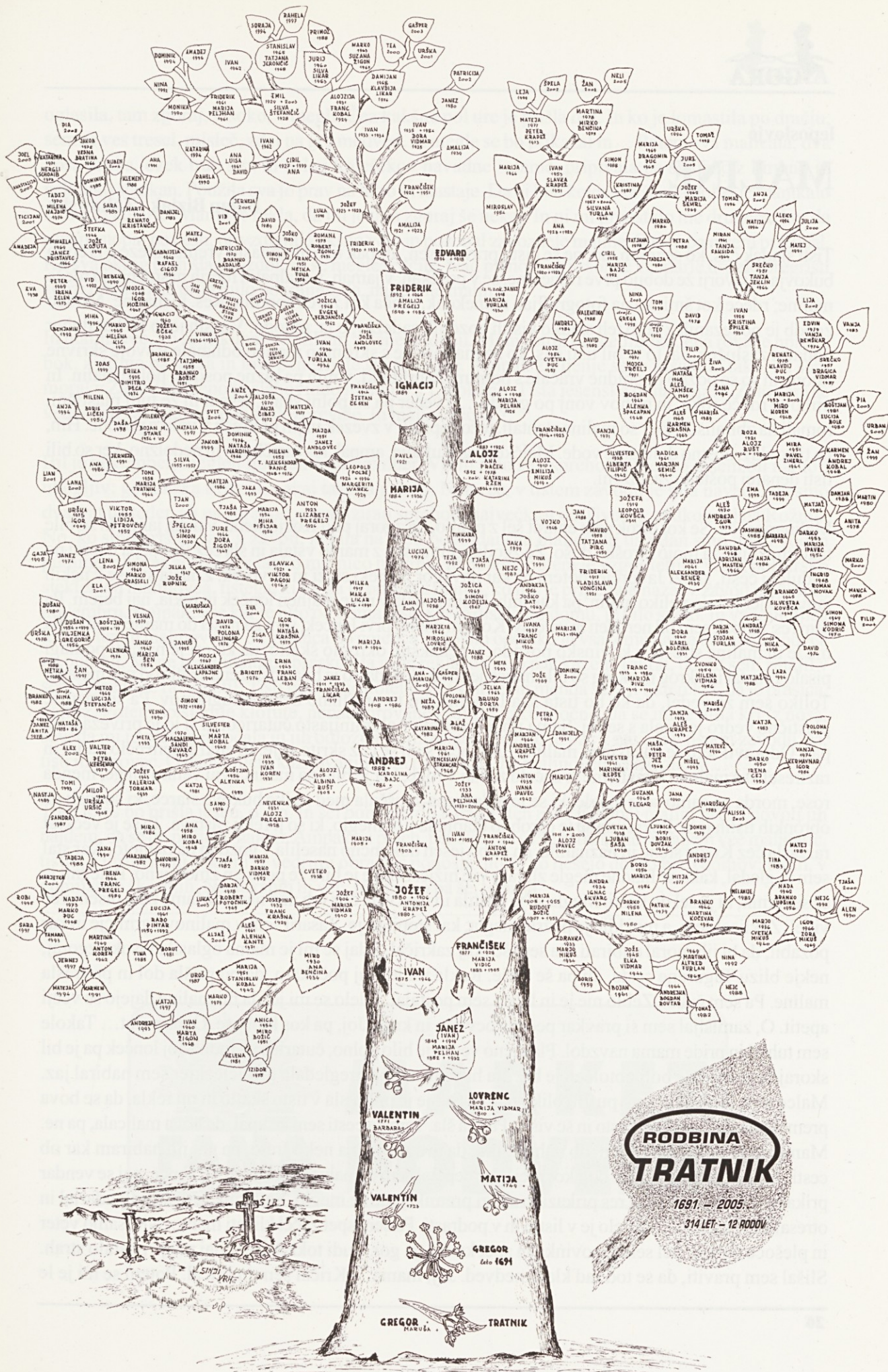
Bazilij Bano, Madžar po rodu, ki je živel na Colu, je ob tem tragičnem dogodku napisal te besede:

*Tu dal je življenju slovo.
V borbi za kruhom vsakdanjim
mu strlo je grudi kolo...*

*Tratnik Friderik
roj. 1920, umrl 4. 11. 1937*

Ta napis je bil pritrjen na Mikževo znamenje, dokler ga niso sneli sonce in dež, veter in sneg, poletna vročina in zimski mraz... (*Amalija Tratnik - Fridetava in Emil Tratnik - Fridetu*)

Še en drobec: Voznik je sedel na vozu - tasarju, spredaj na polici. Šlo je prenašlo in se je sklonil, da bo zažlajfal. Je ovegnil in padel pod kolo... (*Mirko Bizjak - z Brega*)

leposlovje

MALINE

Bojan Bizjak - Zakawsky

Tisti sladek čas, ko se jesen, no, ne še čisto prava jesen, ampak tiso hladinasto vreme zaleze v zreline bukovja in javorji že dobijo prve rumenine, se v posekah, v jamah, v skalnatih rebrih nasmehnejo rdeče maline; rdeče kot šminka na fotografijah manekenk, rdeča kot žareč spomin. Res, te maline. Mnogo zgodb je povezanih z bero teh sladko kislih gozdnih sadežev, o ja, mnogo. Včasih je to bil kar dober dodatni zaslužek. Ja, to je bil tisti čas, ko so malinarice s skromno malico odhajale v svoje skrivne rajone in so se pozno popoldne vračale s polnimi nahrbtniki, v njih pa razne posode, polne malin. In njihove rdeče roke, in njihov vonj po gozdu... Zvečer pa so polni škafi, leseni in že tudi plastični, romali na zbirališča, kjer so maline stehali, težo zapisali v zvezek in jih pretresli v velike posode. Hm, pa tisto skrivnostno dolivanje vode. Majčkeno goljufanje, ampak res majčkeno in nedolžno, ker so bili tisti denarci pošteno zasluženi.

Malinarice, da. Še kot otrok sem enkrat šel z mamo, tja zgoraj pod Kozje stene, v neke jame, ki so bile tako strašljive za mojo otroško dušo. Že zgodaj zjutraj sva z mamo vstala in šla čez Rupo, pa naprej po Taduleni cesti, skozi Javorčje, potem pa kar navzgor po neki stezi in povprek. Znašla sva se v nekih jamah, kjer je bilo veliko malin, pa kakšnih. Meni je dala v roke majhen lonček in rekla, naj berem. Pa sem res, ampak sem bil neroden in zaletav. Ko sem nabral prvi lonček, sem ga nesel do mame. Pohvalila me je in maline stresla v kovinsko posodo, v nekakšno okroglo škatlo, na kateri je na črni podlagi pisalo Fructal in okrog in okrog so bile narisane slive. Seveda, to je bila odslužena škatla od marmelade. Toliko sem že vedel, da ko bo tista škatla polna, bo to približno deset kilogramov. Pa še manjše plastično vedro je imela s seboj. Sama jih je nabirala v aluminijasto čutarico, ki si jo je privezala ob pas. Odpravil sem se nazaj med maline. Prevrčal sem se čez skrite veje. In enkrat sem celo padel in raztresel vse maline. Kmalu me je začelo zebsti v roke, ker je bilo na malinčevju veliko vlage, menda rose, morda pa samo solz megle, ki se je polagoma spuščala med redke bukovce starce, ki so rasli na obronkih tistih jam. Pokrajina se je čarobno utapljala v to meglo, ki so ji rekli zástava. Ta se je večkrat razrasla čez Kozje stene in naznanila, da se bo jesen dokončno naselila v gozd in na planoto. Kar stal sem in gledal, kako se hladne megle zlivajo vse nižje. Sonce je bilo že povsem zmotnjeno. Potegnil je še severnik, ki je šel do kosti. Megla se je gostila in navrvala čez vrh nad nama. Mame zdaj nisem več videl. Zaklical sem, a moj klic je požrla megla; kar stopil se je. Zašaril sem v malinovo grmičje in kar pozabil, da bi jih moral nabirati. Pa sem še bolj zakričal. Zdaj se mi je mama oglasila visoko zgoraj, nekje blizu Tagurene ceste, ali pa še višje. Rekla mi je, naj počakam, da bo prišla dol in pretresla maline. Pa sem čakal. Zeblo me je in lačen sem postajal. Zdelo se mi je, da mi maline dajejo še večji apetit. O, zamišljal sem si pravkar pečene ocvirke in kruh. Joj, pa kos klobase. O, pa pršut... Takole sem tuhtal in pride mama navzdol. Plastično vedro je bilo polno, čutarica pa tudi. Moj lonček pa je bil skorajda prazen; le bolj obtolčen je bil. Na hitro je mama pregledala grmičje, kjer sem nabiral jaz. Malce se je jezila, ker sem pustil toliko malin. Svoje je pretresla v tisto škatlo in mi rekla, da se bova premaknila na Tagureno cesto in še višje. Pa sva šla. Tam na cesti sem že upal, da bova malicala, pa ne. Mama mi je rekla, naj čakam ob nahrbtniku, da gre zgoraj na neko frato, pa naj jih nabiram kar ob cesti. Ampak zeblo me je še bolj kot prej. Kar cepetal sem ob nahrbtniku in prosil sonce, naj se vendar prikaže. Za trenutek se je res prikazalo skozi premikajočo se meglo. Severnik je tu še bolj udarjal in otresal kaplje z listja. Šumelo je v listju in v podrasti. Pa sem spet začel klicati mamo. Nič, samo veter in plešoče megle. Šel sem do ovinka in spet kričal tja gor. Tudi tokrat nič. Zdaj me je postalo strah. Slišal sem praviti, da se tod rad klati medved. Joj, mama... Kričal sem in kričal. Potem se mi je le

oglasila, tam zgoraj, visoko, v megli. Čez kakšne pol ure je prišla dol. In ko je lomastila po dračju, sem se ves tresel, misleč, zdaj pa gre medved. Iz megle se bo prikazal in... Potem sva malicala; dva kosa kruha, ozek trak sira in nekaj koleščkov navadne salame, pripivala pa sva zoc z limono in nekoliko sladkan. Použila sva jo prav na hitro in hlastaje. Da bi bila kovinska škatla polna je manjkalo še nekaj čutaric. Mama je rekla, da jih je tam zgoraj še nekaj. In ni mi preostalo nič drugega, kot da sem postopal po cesti, privzdignil kakšno vejo in pozobal zapoznele maline. Sonca pa nisem priklical. Ko sva okrog enih šla navzdol, so se megle redčile. Nad planoto se je sonce vendarle uspelo pregristi skozi megle in je prijaznilo pokrajino. Ja, nabiranje malin.

In malinovec, ko se je kuhal v velikem zelenem loncu. Mama stoji ob štedilniku, ena roka je uprta v bok, z drugo pa meša in lovi pene, o, te sladke pene. Ampak življenje se je zasukalo tako, da sem moral v Zavod za slepo in slabovidno mladino v Ljubljano. Tista jesenska odhajanja... Zato sem se vedno bal časa, ko so maline dozorevale. In malinovec...

Bil je november, meglen ljubljanski november. Vrnili smo se s sprehoda, kjer pa nisem bil najbolj ubogljiv; gorjanska trma ali nekaj takega je bilo. Namreč, v tistem zavodu je bila navada, da smo dvakrat na teden šli na sprehod, organiziran sprehod, največkrat do Tivolija, redkokdaj na Rožnik. No, ko smo prišli nazaj v zavod, je bila na vrsti popoldanska malica. In tisti dan smo imeli voden puding, tak, ves zdrizast, s tanko mrenico na vrhu. In potem, potem je vzgojiteljica vzela pollitrsko steklenico malinovca, tistega, ki mi ga je prinesla mama, ko me je pripeljala nazaj v zavod po prvem novembru. Kajpak, vse kar je bilo od doma, vse, kar je dišalo po domu, je bilo sveto. In vzgojiteljica je šla s tistim malinovcem od gojenca do gojenca v mojem oddelku in vsakemu nalila nekaj malinovca na puding. Mene je namenoma preskočila in še rekla, da je to pač kazen. Takrat, takrat sem zatajil v sebi solze in se raztogotil. Tisti puding je poletel njej v hrbet in menda sem ji tudi rekel, da je prasica, najbrž. Potem so sledile klofute, nenadzorovane klofute, tako močne, da se mi je ulila kri iz nosa, seveda mi je prej snela očala in jih odložila na mizo; tako je bilo to pač v navadi v tistem zavodu. Ja, tisti malinovec. O nadaljnjem kaznovanju bom pa molčal. Ja, malinovec, kadar zadiši...

Tudi letos bo prišla jesen, o, bo. In šel bom peš do Kozjih sten in se nazobal malin; ravno dovolj jih najdem, da se jih pošteno najem. Ampak na poteh, nekatere so se že zarasle, ne srečujem več malinaric, tistih, z utrujenimi rokami, z vedrimi obrazi, s ponosno hojo, ko nesejo dobro bero domov; tistih, v gumijastih škornjih. Ne, takšnih ni več, maline so pa še, te pa ja.

leposlovje

DOLGA NOČ

1. del

Rino Velikonja

Zgodba je nastala po resničnih dogodkih. Glavni osebi sta 16-letni Nace Bevkov in petnajstletni Srečko Bajtarski. Oba sta doma na GORI - s Predmeje. V letu 1945 zaradi mladosti nista bila vključena v partizanske brigade. Kot mnogi fantje in dekleta njune starosti, in tudi mlajši, sta opravljala druga pomembna opravila za potrebe odpora proti okupatorju. Bila sta aktivista. Nosila sta pošto, zdravila, strelivo, hrano in druge stvari. Pot ju je vodila tja do Male Lazne, na Lokve, v bolnico Pavlo, v Deželo (Vipavsko dolino) in tudi na Kras. Te nevarne naloge sta opravljala z veseljem. Na svojih poteh sta srečevala zanimive ljudi: partizane, kurirje, komandante. Poznala sta vse stezice. Vedela sta za sovražnikove zasede, zato sta se jim vešče izogibala. Doma so vedeli, kaj počneta. Starši so mnogokrat trepetali za njiju. Zdoma sta ostajala dan ali dva. Redko kdaj več. Dalj časa nista mogla biti odsotna, saj sta bila dovolj velika, da sta postorila kaj doma. Hrane Gorjani niso imeli v izobilju. Krompir, morda mleko, in seveda tisto, kar so naprosili v dolini, in še to so mnogokrat delili s partizani.

Pričakovanje velike noči 1945

Bližal se je konec svetovne morije. Zadnje leto vojne, spomladi, v času velikonočnih praznikov, je po Trnovski planoti divjala zadnja nemška ofenziva. Winterende – Konec zime – so jo imenovali. Po tej zamisli naj bi okupator s pomagači dokončno očistil Trnovsko planoto partizanov, oziroma jih vsaj pregnal. Divjal je po Planoti in zganjal zločine. Ubijal in moril. Požigal skoraj ni več, saj ni bilo več kaj. »Nič dobrega ne bo,« so razmišljali stari možakarji. Mlajši možje in fantje so bili raztreseni po vsem svetu: v partizanih, v nemških taboriščih, pri prekomorcih, v ujetništvu ...

Ženske in otroci so bili vajeni vsega hudega. Ta dan so pa živeli za naslednji dan, v pričakovanju velike noči. In za veliko noč se je vedno našlo nekaj moke, ponekod je prišel na dan tudi pršut, matere so ga skrivale pred vsemi. Tudi mati Bajterska ga je skrila pred lačnimi usti. Samo za veliko noč je prišel na dan. Tudi kruh bo! Pečen v krušni peči, so mislili V Bajti. Tu je bilo več družin: Bevkavi, Šelavi, Rudolfovi in še nekateri.

Že nekaj dni je bilo slišati močno streljanje. Seveda, nemška ofenziva je bila na višku.

»Nič dobrega ne bo!« so govorile ženske, ko je mati Franca mesila lepljivo maso. Oblikovano testo je zložila na čisto rjuho, s katero je pokrila klop pred pečjo. Tudi testo mora počivati. Čez slabo uro bo peč pripravljena in tudi testo bo dozorelo. Tisto 'nič dobrega' je kmalu prišlo. Pred hišo so mimo Brusovih privihrali nemški vojaki. Vse polno jih je bilo. Vpili so in mahali s puškami.

»Banditen? Kje so banditi?«

Mati Franca je še utegnila vzeti iz omare kuhan pršut in ga skriti za omaro, da ne bi prišel v roke Nemcem. Matere so objele otroke in jih stisnile k sebi. Velike otroške oči so čakale, kaj bo. Nemci so prebrskali vse prostore. Seveda niso našli nič. Prav zato je poveljujoči častnik z veliko jezo prijel za rjuho, na kateri je vzhajalo testo, ter s potegom zmetal lepo oblikovane hlebe po tleh. Nihče si ni upal pobrati dišečih dobrot. Nemo so zrle številne oči v gmoto po kateri so coptali vojaki.

»Pravijo, da je kruh za partizane. Ali ne vidijo teh otrok?« je dejala mati Bajterska, ki je znala nekoliko nemško. Eden jo je grobo porinil in s tem dal vedeti, naj molči. Pa ni molčala. »Kinder, kinder, otroci, otroci«

je ponavljala. Vendar ni nič pomagalo. Testo je vse bolj izginjalo pod vojaškimi škornji. Od časa do časa so si obrisali čevlje v rjuho kjer je prej počivalo testo.

»Hinaus, hinaus!« so pričeli vpiti in pri tem udrihali s puškinimi kopiti po tresočih se telesih.

»Hišo bodo zažgali! Ženske, rešite kar se rešiti da!« se je čul glas.

Besede so sprožile energijo, ki jo imajo v sebi lahko samo mame. Vdrle so v hišo in nič ni pomagalo udrihanje puškinih kopit, da bi jih zaustavili. Neustavljiva sila je gnala matere v hišo, da rešijo borno, vendar dragoceno imetje. Berta Bevkova je imela bolj malo, saj je bila njihova hiša požgana že prej. Rudolfova Izelka je komajda prišla do nekaj oblek. Imela je lepe obleke, ki si jih je sama šivala. Mati Franca je reševala svoje rjuhe – del dote. Bile so take s čipkami, ki jih je sama klekljala. Na njih še ni spala. Berta Bajtarska je pograbila največ, saj je bila doma. Njihova hiša je bila ena redkih, ki še ni bila požgana, saj je nekoliko skrita. Tudi starejša dekleta so grabila predvsem po svojih mašnih oblekah. Svoje imetje so znosile vsaka na svoj kup. Vojaki so jih končno zbrali v gručo. Tudi vse prinešeno iz hiše so zmetali na kup. Tedaj pa, groza! Nemški častnik je izstrelil signalno raketo v zbrano blago. In še eno. Konec! Zagorelo je, črni dim se je vil iz tistega ne velikega kupa. Vse imetje, kar so ga še premogli, so imeli sedaj na sebi. Tega oficirja matere in tudi otroci ne bodo nikoli pozabili. Bil je velik, rdeč v obraz in s hudobnim izrazom. Divje je rjovel tudi na svoje vojake. Izbuljene oči so zlobno švigale po zbranih. Z avtomatsko puško je udarjal levo in desno. Njegovi škornji so bili umazani od testa in blata. Zagotovo si jih ne bo sam čistil.

»Hitro, hitro!« je vpil in se zaganjal v zbrane.

»Odgnali nas bodo v Nemčijo!« je nekdo rekel.

»Ali nas bodo postrelili?« se je oglasil otroški glas.

»Saj ne morejo postreliti nedolžnih otrok,« je menila mama, bolj sebi kot otroku.

Vsi so s pričakovanjem zrl v nebo. Berta Bevkova, pobožna ženska, je pričela moliti, kmalu so za njo pritegnili tudi drugi. Nič ni pomagalo! Padla je komanda. »Ti, ti, ti in ti.« Iz gruč so oddvojili starejše fante, stare trinajst do šestnajst let: Naceta, Srečka, Feliksa, Rudkota in še nekatere. Vsi so bili aktivisti, kurirji ali občasni stražarji. Srečko je pred dnevi spremljal ranjence do bolnice Pavle, Nace je bil v Kozji steni, Rudko na Otlici.

»Ali vedo za nas? Ali vedo, da smo pomagali partizanom? Le kdo nas je izdal? Nas bodo postrelili?« so se spraševali.

Niso jih ustrelili. Hvala bogu! Pokazali so jim le živino v hlevu, zbrano od sosedov. Vsak je moral odvezati po eno žival in jo odpeljati pred hlev. Ostale pa so nagnali proti Lazki, Podjapnico, proti Vrhju, na Rob, kjer se Trnovska planota prične strmo spuščati proti Vipavski dolini. Med potjo so se priključili še drugi: Mandrški, Luknjiški. Petdeset ali še več ljudi, starci, ženske in otroci.

Takrat je zaropotalo z vseh strani. Najbolj je pokalo V Korenini, kjer so najvišje ležeče hiše na Predmeji. Nemški vojaki, ki so spremljali ljudi, so polegali na tla in iskali kritje.

»Partizani napadajo, bežimo čez cesto v borov gozdiček,« je zavpil Lojze, najstarejši med njimi. Že po nekaj korakih ga je zadela krogla. Čigava? Nihče se ni spraševal. Matere so prijele manjše otroke v roke in hitele proti prostosti. Vsi so srečno prečkali cesto, poskakali v nizke bore in hiteli proti Podguri in Slokarjem. Nekateri so bili sicer malo ranjeni od odkrušenega kamenja, nekateri opraskani, vendar srečni, da so zbežali pred najhujšem.

Fantje, goniči živine, ki so se odpravili na pot nekaj minut kasneje, naj bi peljali govedo do gozdarske hiše Predmejo, kjer je bila nemška komanda s kuhinjo. Nekaj sto metrov pred robom jih je ujelo streljanje. Živina je podivjala, se strgala iz rok in se razbežala na vse strani. Bilo je okrog deset glav, ker so se jim med potjo priključili še drugi goniči. Fantje niso oklevali. Vajeni streljanja, so pričeli teči proti Vrhju, da bi dosegli cesto in nato borov gozdiček v Grapi. Nace in Srečko sta bila najstarejša. Imela sta tudi nekaj izkušenj, kako se izogniti preteči nevarnosti. Zato sta zaustavila ostale in pričela spuščati enega za drugim po različnih poteh.

Vsi so srečno prečkali cesto in se spustili za ostalimi ter jih kmalu dohiteli.

Ko sta Nace in Srečko videla, da so ostali varno pretekli Rob, sta tudi onadva pričela teči proti previsu. Najprej Nace, nekoliko desno za njim Srečko. Uspela sta prečkati cesto, ko so pričele okoli njiju švigati krogle. Nemški stražar, ki je bil nekoliko višje nad gozdarsko hišo, ju je opazil in pričel nanju streljati. Nacetu je uspelo skočiti nekaj metrov naprej v majhno jamo, Srečko pa je skočil kake tri metre višje za debelo smreko. Oba sta si poiskala primerno kritje.

Tisto veliko soboto je bil lep dan. Spomladansko sonce je prijetno grela. Velika noč je bila konec marca. Sončni žarki so nežno prodirali skozi nizke borovce. Čaven s Črnim školom se je svetil v soncu. Sivi Čaven je bil zlat. V tem lepem vremenu, ko se je pričela prebujati narava po zimskem spanju, ko je vse dišalo po pomladi, so odmevali streli. Vedno bolj, vedno bolj srdito. Fanta sta gledala sonce, a nista občudovala njegovih žarkov na Črnem šolu. Predana sta bila svojim mislim. Misli so jima uhajale k domačim. Kje so? Ali se bo kmalu znočilo? Da, le noč ju lahko reši. Počakati bo treba. Saj poznata tu vse stezice, staro cesto, vse do Podstudenca, in celo Podguro, tako da tema ne bo ovirala njune rešitve.

»Srečko, počakajva do noči! Če naju ne dobijo do takrat, sva rešena.«

»Noč je še daleč, Nace!« je odgovoril Srečko.

Ura se je takrat pomikala proti poldnevu. To sta ugotovila po legi sonca.

Ujetnika

»Sonce se ne premika, kot da stoji na mestu,« je razmišljal Srečko. »Morda pripravljajo partizani napad in preženejo Švabe. Pred dnevi sem jih videl, kako so oboroženi, saj so dobili novo angleško orožje,« je predlo Nacetu po glavi. Streljanje je bilo še slišati.

Iznenada zaslišita po cesti ropotanje motorja in škripanje verig. Tank! »Tudi tanki so prišli!« sta bila enakih misli. Tank je predstavljal zanju nekaj grozno velikega. Vzbujač je strah. Tik nad njima, Pri Šelavih, je strahovito počilo in še nekajkrat. Pok se je slišal še V Korenini, tam, kjer so bili partizanski položaji. Pokanje pušk se je slišalo vse redkeje. Noči pa ni bilo. Bili so pa nemški vojaki. Zagledala sta jih pri Kapeli. Naravnost proti njima so šli. Čez nekaj minut so šli mimo Naceta. Tisti stražar, ki jih je držal na muhi, jih je usmerjal z glasnim kričanjem. Bila sta trda od strahu. Srce jima je razbijalo, da se ga je slišalo do Kapele. Pot jima je obilile telesi, ko je Nace slišal močan glas: »Haende hoch!« Roke so mu kar same švignile v zrak. Čeprav ni znal nemško, je vedel, kaj to pomeni. Puškina cev se mu je zarila v prsi. Ni mogel spregovoriti niti besedice, težko je dihal, molčal je in zrl v vojake. Zaslišal je drugi klic, na dvig rok, to je veljalo za Srečka. Srečko je namreč čepel nekoliko višje. Bila sta ujetnika! Grobo so ju preiskali, nato še bližnjo okolico, da bi ugotovili, če imata orožje. Nič niso našli, saj nista imela niti žepnega noža.

»Gremo!« sta razumela. Prišli so na cesto. Streljanje je že utihnilo. Le posamezni streli so se slišali sem ter tja. Grobo so ju porivali in pripeljali do gozdarske hiše. Tiste požgane hiše, na kateri je pisalo: ARSCH DER WELT (rit sveta).

Tam je bilo veliko vojakov in tudi tank, tista gromozanska prikazen. Bil je neverjetno velik, vsaj tak se jima je zdel. Sonce je že skoraj zašlo za Čaven, ki je postajal vse bolj siv.

»Srečko, iz desne roke ti teče kri!« je dahnil Nace in pokazal na krvavečo roko. Srečko je sicer čutil nekaj trenutkov prej udarec v roko, ni pa čutil bolečine. Slišal je tudi strel nekje v bližini. Pogled proti skupini vojakov je dal slutiti, da so streljali oni, hote ali nehote. Le kdo bi ugotavljal, komu se je sprožila puška?

»Ne morem premakniti roke,« je potihem šepnil Srečko.

Krvavitev so opazili tudi vojaki. Pristopil je bolničar, mu slekel jopič, zavihal rokav srajce in mu očistil rano z razkužilom. Pokazal mu je, kje je krogla vstopila in kje je izstopila. Zelo hitro in ne preveč boleče je povil roko. Nato se mu je nasmehnil, nekaj rekel in ga rahlo potrepil po rami. To je bil ta dan edini nasmeh in že čez nekaj trenutkov se mu je ponovno zarila puškina cev v telo. Vojak jima je pokazal, kod naj gresta. Malo višje je bil postavljen šotor, pred njim je stala miza, samo Bog je vedel, odkod je prišla. Za njo sta sedela dva častnika, ob strani je stal vojak s puško v rokah.

»Kdo si? Od kod? Koliko si star?« je pokazal eden izmed oficirjev na Naceta.

»Nace sem. Star sem šestnajst let.«

Spraševali so ga : »Ali je videl partizane? Koliko jih je bilo? Kam so odšli, kako so bili oboroženi?« In še marsikaj.

»Srečko sem in sem star petnajst let.«

»Videl sem partizane, bilo jih je mnogo, imeli so veliko pušk in tudi mitraljeze.«

»Kaj sta počela?«

Najprej je odgovoril Nace, nato še Srečko. Opisala sta vsak svojo zgodbo. Kako so gnali živino po nalogu vojakov, kako je pričelo streljanje, kako je zbežalo govedo in tako naprej, dokler ju niso ujeli. Oba sta povedala enako zgodbo.

»Koliko brigad je na Dolu in Otlici? Koliko banditov ima brigada? Katera brigada je streljala na nas?« Ponovno skoraj enaki odgovori.

»Ne vem natančno. Partizanov je veliko. Brigada ima petsto in še več mož.«

Sledile so klofute. Udarjal je tisti, ki je prevajal. Ponovno skupno zaslišanje.

»Vesta, kje je partizanska rupa?«

»To pa veva, kje je Rupa,« sta odgovorila v en glas. Mislila sta na gozdarsko hišo, kjer se je po domače reklo Na Rupi. Nemci so pod besedo 'rupa' mislili na bunker - skrivališče. Preden so raztolmačili, kaj kdo razume pod besedo 'rupa', je padla še po ena zaušnica, najprej Srečku, nato še Nacetu. Zaslišanje je trajalo nekaj več kot uro. Po zaslišanju so ju peljali nazaj pred hišo. Nanju je pazil stražar, ki jima je v grgrajoči slovenščini zagrozil, da ju bo ustrelil, če bosta poskušala zbežati.

Oddahnila sta se. Srečka je pričela boleti roka. Rana ga je vse bolj pekla, vendar tega ni hotel pokazati. Bolečine in prestane ure so utrdile telo, da ni čutil ne lakote ne žeje. Ko sta čakala na nadaljnjo usodo, je Nace razmišljal, ali bi bilo mogoče zbežati. A to ni bilo mogoče. Ne le da ju je stražar budno opazoval, na cesti je bilo tudi veliko vojakov. Nace je imel občutek, da bi ju stražar ubil prav z veseljem, saj bi si s tem olajšal delo. Lahko bi legel k počitku, tako kot njegovi tovariši. Sonce je že zašlo za Čaven, ko je padlo povelje naj se dvigneta in gresta proti Lokvam. Šla sta naprej, dva vojaka za njima, s puškama, pripravljenima na strel. Na Fuzbalplacu, kot se reče jasi ob cesti na Lokve, kjer gre bližnjica za Veliko rajdo, sta zaslišala glas v slovenščini: »Levo po stezi!«

»Torej je eden izmed vojakov Slovenec in pozna bližnjico na Lokve,« sta pomislila oba hkrati. Ponovno tišina. Samo koraki so odmevali po kamniti stezi, ki se je vzpenjala med bukovimi drevesi. Hodili so hitro, ker se je pričelo mračiti in ponoči v gozdu ni varno niti oboroženim vojakom. Nihče ni spregovoril besede. Nace je premišljeval o grožnji, da ju bodo takoj ustrelili, če bosta poskušala bežati. Srečko je pestoval roko in pazil, da ne bi stopil nerodno in si s tem povečal bolečine. O čem sta premišljevala vojaka? Verjetno o banditih. O tem, da morata varno pripeljati ta dva pobalina na Lokve. Morda tudi o domu, svoji bodoči usodi. Tisti, ki je znal slovensko, je mrko pogledoval levo in desno.

Ko so prispeli na Malo Lazno se je že mračilo. Tu sta se vojaka okrepčala pri vojaški kuhinji. Vse naokrog je bilo polno vojaštva. Tudi njima so dali vodeno črno kavo, vročo in prvo hrano tistega dne. Po zaužitju kave sta začutila lakoto in žejo. Kako bi se prilegel kakšen krompir! Iz vojaškega kotla se je nekaj kadilo, vendar si nista upala povprašati po hrani. Njuna obraza sta dajala videz zrelosti, kot da sta ta dan dozorela v uporna mladeniča. Poteze na obrazu so bile resne in ne več tako prestrašene kot prve ure ujetništva, kot da so na poti prenesla stara drevesa del življenja v njiju.

Kmalu so nadaljevali pot.

»Verjetno gremo na Lokve,« je šepnil Nace.

Z Male Lazne se prične cesta kmalu spuščati proti Poncali in Lokvam. Na Lokve so prišli že v temi. Grobo so ju porinili v Winklerjev hlev.

»Ne poskušajta zbežati, kajti stražar vaju bo takoj ustrelil!«

V hlevu je bilo temo. Živine ni bilo. Obdajala ju je groza, Srečka je začelo počasi tresti. Drhtel je in pri tem pestoval ranjeno roko. Konec marca je na Lokvah še hladno, zato sta se privila drug k drugemu. Izmučena, lačna in žejna sta trepetala. Poleg tega je ranjena roka pekla, kot da je na njej žerjavica. Dolgo nista zaspala. Le proti jutru so mladost, utrujenost in prestani strah pripomogli, da je najprej zatisnil oči Srečko, nato še Nace.

Zjutraj so ju pričeli zasliševati. Prevajal je nekdo, ki je govoril lepo slovenščino. Ponovno: kdo sta, kje so partizani, kje so bunkerji, katere brigade so bile na Predmeji, kje so skrite bolnice ... Najprej so zasliševali Naceta. Nato Srečka. Odgovori so bili podobni kot na prejšnjem zaslišanju. Tudi brca Nacetu ni pomagala. V resnici tudi nista vedela veliko, saj na svojih kurirskih poteh nista obiskovala pomembnih objektov. Največ sta svojo kurirsko nalogo opravila na javkah. Kljub temu je oficir silil prevajalca, naj dobi ustrezne odgovore. Zasliševali so ju približno uro, uro in pol. Po zaslišanju so ju ponovno zaprli v hlev. Kmalu so se odprla vrata hleva. Odgnali so ju na vrt, tam sta zagledala krompir. Verjetno so ga zakopali domačini, morda partizani, ker ga niso mogli odnesti. Bil je v kadi za kisanje zelja. Naložiti sta ga morala v vreče, na katerih je nekaj pisalo v angleščini. Ostanek zavezniške pomoči. Srečka je roka neznosno bolela, zato mu je Nace naložil za vrat vrečo, drugo mu je dal pod pazduho zdrave roke. To ni bilo dovolj. Sunek puškega kopita je dal vedeti, da mora nesti še eno vrečo, zato mu je Nace dodal najlažjo pod desno ranjeno roko. Srečko je stisnil zobe, kajti začutil je, kot da mu nekdo hoče odtrgati roko. Opetekajoče sta prispela do vojaške kuhinje, ki je bila kakih sto metrov stran. Čez slabo uro sta bila poplačana. Vsak je dobil dva ali tri kuhane krompirje. Ker nista jedla od prejšnjega jutra, bi človek pričakoval, da bosta krompir pojedla s slastjo. Vendar sta požirala zelo počasi.

»Srečko, morava pojesti ta krompir, da ostaneva pri močeh.«

»Saj bom, bolj počasi.«

»Ali te močno boli?«

»Ne preveč.« Pri tem se je zadrževal, da ne bi pokazal, kako trpi.

Kmalu so pripeljali še tri ujeete partizane. Dva sta bila Italijana - Garibaldinca, eden Slovenec. Pregledali so jih. Ko so ugotovili, da ima eden od Italijanov oblečeno nemško vojaško srnjco, ga je najbližji vojak močno udaril s puško po glavi. Padel je po tleh nezavesten. Prinesli so čeber vode in ga polili. To so ponovili nekajkrat. Čez kakšnih deset minut je prišel k zavesti. Nekaj so ga spraševali v italijanščini. Tudi on jim je nekaj odgovarjal. Govorili so hitro, zato fanta nista razumela. Stisnjena v kot, sta opazovala ujetnike in vojake. Imela sta občutek, da se novi sojetniki med seboj ne poznajo. Morda so se samo delali?

Stražil jih je močan vojak. Imel je neverjetno velika ušesa in hudoben pogled. Tudi glava je bila velika in ploščata. Sredi nje je štrlel grd in velik nos. Hudoben človek. V roki je trdno stiskal avtomatsko puško. 'Šmajser' so ji rekli. Njegov pogled je dal vedeti, da bi ju ustrelil z užitkom, če bi poskusila zbežati.

se nadaljuje

zgodilo se je

PO 90-ih LETIH NAŠLI ZADNJI DOM STAREGA TATA

Ada Velikonja

21. junija 2005 se je proti Asiagu v Italiji, ki leži v pokrajini Veneto, odpravila skupina sorodnikov Janeza Bizjaka (Polajnkna), ki je bil rojen 28. junija 1878 na Dolu in je padel 2. julija 1916 na gori Monte Campigoletti.

Janez je bil mož Ivane Polanc (Polajnke od Baskov). Leta 1914 je bil vpoklican v avstroogrsko vojsko in bil razporejen v 7. lovski bataljon. Ta je po ofenzivi na širšem območju Monte Chiese (ofenziva je trajala od maja do junija 1916), ostal na gori Monte Campigoletti (2052 m). Po enem od spopadov se je njegova enota morala hitro umikati, on pa je ob eksploziji granate ostal zasut do pasu. Po pripovedovanju očividcev mu nobeden od soborcev ni mogel pomagati, čeprav je bil še živ.

Njegova žena Ivana je izvedela za njegovo smrt, ne pa za njegov grob. Tudi njegovim šestim otrokom to ni nikoli uspelo. To se je posrečilo šele

vnukinji Majdi Krapež, ki se je po več poskusih obrnila na avstrijski Črni križ (ÖSTERREICHISCHES SCHWARZES KREUZ) in s pomočjo gospe Erike Hawle, po rodu Podjapnške s Predmeje, profesorice zgodovine z Dunaja, izvedela, da se posmrtni ostanki njenega starega tata nahajajo v kostnici v Asiagu. Po skoraj 90-ih letih so se vnuki in pravnuki lahko poklonili spominu svojega deda in pradede, mu prinesli slovenski nagelj in rožmarin in mu zapeli slovensko himno.

Ob tej priliki je njegova najstarejša vnukinja Ivana Štrukelj (Ivančka Polajnkna) povedala:

Dragi stari tata!

Rada bi spregovorila par besed samo zate, toda občutkov je toliko, da se bom težko izrazila. Sem tvoja najstarejša vnukinja. Otroštvo sem preživela Pri Baskih. Živo se spominjam tvoje slike v izbi. Vedno sem imela občutek, da si med nami in nas spremljaš vsepovsod. Stara mama se je v težkih trenutkih ustavila pred sliko in ti zaupala svoje težave. Res je bilo hudo. Ostala je sama s šestimi nepreskrbljenimi otroki. Nikoli ni izvedela za tvoj grob. Toda življenje se ni ustavilo. Otroci so odrasli v delavne in poštene ljudi. Ustvarili so si družine. Žal danes ni nobenega več, ostali pa smo vnuki in pravnuki. Tako tvoj rod še živi in upam, da je v nas ostalo veliko tvojega. Ostali bomo povezani in se vedno zavedali svojih korenin.

Na sliki: Zbrani v Asiagu; od leve proti desni - čepita: pravnukinja Bojana Dolinar in vnukinja Boža Glavina. V prvi vrsti stojijo: vnukinja Majda Krapež, vnukinja Iva Kalin, Boža Velikonja, pravnukinja Ivana Štenta, vnukinja Ivana Štrukelj, Nace Velikonja, prapravnuk Neje Velikonja, Lizeta Bizjak.

V zadnji vrsti stojijo: Albin Krapež, Dore Kalin, vnuk Marjan Velikonja, vnukinja Sonja Jakin, vnukinja Milena Velikonja, Boris Glavina, Mira Velikonja, Srečko Velikonja in vnuk Jože Bizjak.

Foto: Ada Velikonja

zgodilo se je

JANEZ STANOVNIK OB GROBNICI NA PREDMEJI O POMENU NOB

Alenka Tratnik

Kot vsako leto se je tudi letos na dan državnosti, 25. junija, ob grobnici na Predmeji zbralo veliko ljudi, da bi se poklonili spominu na tu pokopanih 367 borcev NOB.

Na slovesnosti, ki jo pripravljajo Združenje borcev in udeležencev NOB Ajdovščina, pod vodstvom neutrudnega Alojza Sobana, občina Ajdovščina, krajevni odbor zveze borcev, KS Predmeja, Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo in Društvo Sever, sta bila med številnimi gosti tudi David J. Blogg, predstavnik britanskega veleposlaništva, in Jože Božič, predsednik glavnega odbora ZZB, za posebno vzdušje pa so poskrbeli številni praporščaki. Pozdravni nagovor je pripadel predstavnici kraja gostitelja, predsednici domače krajevne skupnosti Zvonki Blaško. Ob občuteno zapetih pesmih pevske skupine Društva podeželskih žena Predmeja pod vodstvom Filipa Vidmarja in pevskega zbora Večernica pod vodstvom Stanka Benka je zbrane pozdravil ajdovski župan Marjan Poljšak. Kot je uvodoma poudaril, je vsebina NOB boj za obstoj in ohranitev slovenskega naroda, ta cilj pa mora biti tudi glavni cilj sedanje politike.

Množica navzočih je navdušeno pozdravila slavnostnega govornika Janeza Stanovnika, predsednika Zveze združenj borcev in udeležencev NOB. Kot je poudaril, spomin na to, kar se je dogajalo v preteklosti, in vrednote, ki jih je borba pred 60-imi leti vložila v temelje slovenske države, ustvarjajo v današnjih razmerah trdno osnovo za sedanje življenje in za prihodnost. Ob tej priložnosti je, kot je dodal, želel spregovoriti o "slovenski zgodbi", toda ne o njenem zadnjem poglavju, marveč o času, kot je dejal, "*preden smo dosegli stanje svobodne, neodvisne in mednarodno priznane države*". Kot je opozoril, so korenine slovenske države globoke in segajo daleč nazaj v čas pred letom 1990, kar je po njegovem izredno pomembno

Na sliki: Janez Stanovnik med nagovorom zbranim ob grobnici
Foto: Alenka Tratnik

za mladi rod, ki misli, da si je Slovenija zdajšnji položaj pridobila z lahkoto. "*Že v temeljni ustavni listini, v preambuli, piše, da je bila republika Slovenija država že po dotlej znani ustavni ureditvi, to pa pomeni, da je država obstajala že takrat, ko smo postajali neodvisni, in so jo gradile kosti junakov, tudi teh, ki ležijo tu, na tem mestu,*" je še dodal Stanovnik in opozoril, da o pomenu narodnega boja kljub različnim pogledom ne more biti nobenega kompromisa.

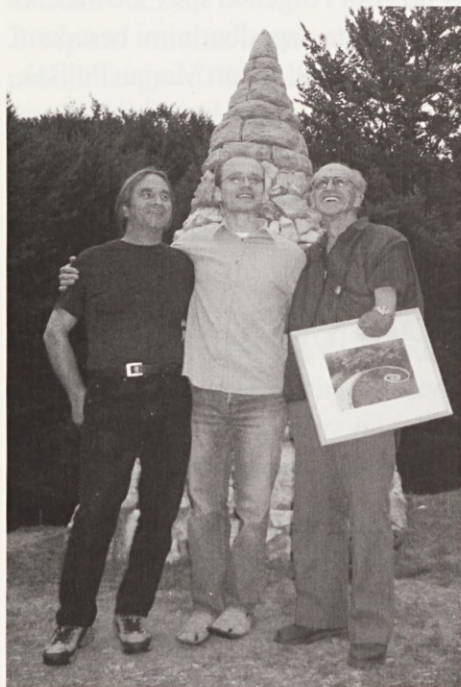
Po osrednjem delu spominske slovesnosti je Alojz Soban slovesno podelil priznanja območne borčevske organizacije njenim prizadevnim članom. Priznanja so prejeli Andreina Krapež, Slavko Kante, Alfonz Krapež, Mitja Sulič, Pavel Štor in Jože Volk. Občini Ajdovščina in njenemu županu Marjanu Poljšaku pa je ob tej priložnosti izročil priznanje za pokroviteljstvo ob organizaciji proslave ob 60. obletnici ustanovitve slovenske narodne vlade.

zgodilo se je

SPIRALA POVEZALA GORO IN DOLENJSKO

Alenka Tratnik

V bližini znanega naravnega okna, Otliske luknje, v kraški vrtači, ki jo domačini imenujejo Molkova dolina, se je v juniju z blagoslovom in slovesnostjo uradno zaključil projekt 'Kamnita spirala', mladega ustvarjalca Damjana Popelarja iz Krmelja na Dolenjskem.

Na sliki: Damjan Popelar (v sredini) s prijateljema z Gore, Srečkom Filipom Vidicem (levo) in Lojzetom Bratino (desno) pod kamnitim stožcem

Foto: Alenka Tratnik

videl, da misli resno. Zdaj sem vesel, da mu je uspelo,« se spominja Lojze Bratina, Molkov, na čigar svetu stoji Spirala.

Arhitektu so na pomoč priskočili domačini. Srečko Filip Vidic mu je, ko je prišel kot popotnik, s šotorom na hrbtu, ponudil prenočišče. Pri gradnji so mu na pomoč priskočili tudi prijatelji z domače Dolenjske. »Ko mi je povedal, da na Gori zлага kamenje, sem ga čisto resno vprašal, ali ima res toliko časa. Zdaj pa vidim, da je njegovo delo kot duhovni kruh, ki

Avtor, 30-letni arhitekt Damjan Popelar, Dolenjec, se je z Goro prvič srečal pred petimi leti, na arhitekturni delavnici prof. Tomaša Valene iz Münchna. Pokrajina ga je tako pritegnila, da se je vrnil in jo znova raziskoval. Na dnu Molkove doline, 'zapuščene' kraške vrtače, sta ga pritegnili grmada kamenja – grublja ji pravijo domačini, in velika skala, ki je za arhitekta postala kamnita kulisa, oltar. »V tej naravni posodi, ki je v sebi zgoščevala kamnito gradivo, sem videl zamisel sakralnega prostora. Želel sem vanjo pripeljati človeka, želel sem ga popeljati na njeno dno, pred kamniti oltar,« pravi Popelar v knjižici, ki je pospremila zaključek projekta.

Z golimi rokami je Popelar dve leti premikal kamenje iz grublje, ki so jo ljudje naredili ob čiščenju skromnih zaplat zemlje, v kamnito, spiralasto zavito pot, ki vodi z vrha vrtače, od kamnitega 'stražarja', 3,6 metra visokega stožčastega stolpa, proti dnu vrtače, pred kamniti oltar. Pot je dolga prek 90 metrov, v njej pa je po besedah avtorja več kot 150 ton kamenja.

»Sprva se mi je zdelo vse skupaj čudno. Zakaj bi prišel mlad človek z Dolenjske na Goro, da bi skladal kamenje? Skoraj mi je bilo žal, da sem mu dovolil brskati po dolini, potem pa sem

Na sliki: Kamnita spirala povezuje ljudi

Foto: Alenka Tratnik

združuje Gorjane in Dolenjce,« je ob slovesnosti dodal Stanko Lazar, predsednik Društva Zagon iz Tržišča, ki je dodalo pomemben kamenček v mozaiku Popelarjevega dela.

Kot poudarja avtor, je stvaritev mogoče razumeti različno. Kritiki njegovo delo umeščajo v 'land art', izrazno smer v moderni likovni umetnosti, ki poudarja sozvočje med umetnino in prostorom. »Sam sem gledal na vrtačo kot na posodo, naravni amfiteater s kamnitim oltarjem v sredini. Spirala pa je pot, po kateri želim pripeljati človeka v to središče. Zame je spirala energija, izraz dinamike ali pozitivne energije, ki povezuje ljudi.«

Da je temu res tako, je dokazala slovesnost ob zaključku projekta, ki je povezala domačine in obiskovalce, še posebej goste, Popelarjeve prijatelje z Dolenjske. V kulturnem programu so v spletu besede in pesmi nastopile Raglje, dekliška pevska skupina s Pristave pri Trebnjem, Ljudske pevke s Telč, pevska skupina Društva podeželskih žena Predmeja in pevski zbor Angelski spev z Otlice. O besedi in kamnu z Gore je spregovoril Franc Černigoj, Popelarjevo delo sta s spodbudnimi besedami pozdravila tudi Lučko Bizjak, predsednik krajevnih skupnosti Otlica, in ajdovski župan Marjan Poljšak. Za dobro vzdušje ob Kamniti spirali pa so poskrbeli člani društva Zagon, aktiv kmečkih žena iz Tržišča ter društvo vinogradnikov Malkovec.

zgodilo se je

PO POTEH SPOMINA IN OPOMINA 1941-1945 IN 1991

Valter Likar, višji poročnik, vodja pohoda

Po programu in letnem načrtu Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Ajdovščina - Vipava smo nekateri njegovi člani uspešno zaključili ekstremni pohod z Nanosa na Triglav. Pohod smo pričeli v torek, 5. julija, ob 4. uri zjutraj, s prevozom iz vojašnice Vipava na vrh Nanosa. Tu smo pri obeležju iz leta 1991 razvili prapor in prisluhnili slavnostnemu nagovoru predsednika območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo, majorju Ivanu Marcu. Z željo po uspehu in veliki sreči na dolgi poti nas je pozdravil točno ob 5. uri, ko smo pohodniki pod vodstvom izkušenega vojaškega gornika in pripadnika stalne sestave Slovenske vojske, višjega vodnika Valterja Likarja, uradno pričeli z dolgim pohodom. Pot nas je prvi dan vodila z nanoške planote v Vrhpolje, v tamkajšnji gasilski dom, kjer smo se okrepčali in znova prisluhnili pozdravu našega predsednika. Sledil je kulturni program, ki so ga pripravili učenci vrhpoljske podružnične šole, pod vodstvom učiteljice Nadje Koradin. S predstavnikom Območnega združenja zveze borcev in udeležencev NOB, tovaršem Alojzom Sobanom, smo položili venec in odhiteli naprej proti Kožmanom in skozi Ajdovščino proti Predmeji, kjer je bila končna postaja prvega dne.

Na Predmejo, oziroma na rob planote, k Materi Gorjanki, smo v hudem neurju prispeli ob 15. uri in nato nadaljevali pot do Hotela. Tu so nas prisrčno sprejele predstavnice Društva podeželskih žena Predmeja in predsednik Društva Gora, Uroš Velikonja. Kot se za partizansko Predmejo spodobi, smo bili pohodniki deležni odlične postrežbe. V tistem mokrem dnevu so nam še kako prijali domača potica, piškoti ... še najbolj pa domači borovničevcevec. Na Predmeji so se nam pridružili predsednik našega veteranskega združenja Ivan Marc, ajdovski podžupan Silvester Peljhan, predsednik območnega združenja borcev in udeležencev NOB, tov. Alojz Soban, predsednik krajevnih borčevske organizacije, tov. Ignac Velikonja in predsednik krajevnega borčevskega združenja Podnanos, tov. Frančišek Žvanut – moj tast. Ko smo bili naposled že vsi zbrani, so sledili krajši nagovori vseh omenjenih. Seveda so nam vsi zaželeli veliko sreče na dolgi in naporni poti, da bi vsi srečno prišli do cilja. Ta cilj pa ni bil

samo vrh Triglava, ampak proslava na Pokljuki, dan po vzponu na vrh. Po nagovorih smo položili venec k spomeniku v predmejskem spominskem parku pri Hotelu, in sicer sta venec položili sestre, gospa Adrijana Furlan in Zmaga Pergar iz Lokavca. Sprva smo sicer načrtovali polaganje spominskega venca h grobnici padlih, vendar nas je zaustavil hud naliv dežja.

Z lepimi mislimi smo se razšli, pohodniki proti Tihi dolini, Na Rup, do društvenih prostorov Društva GORA. Predsednik društva Uroš Velikonja nas je presenetil s pravim vojaškim pasuljem, da ne govorimo o ostalih dobrotah. Pridružil se nam je tudi podpolkovnik Emil Velikonja, tudi član Društva, in ogledali smo si nove športne objekte, ki jih je društvo zgradilo v bližini. Zares pravi kraj za poletni ali zimski oddih je ta Tiha dolina. Hiše so velike, obnovljene ali zidane na novo, na balkonih in okenskih policah se bohotijo bujne rože. Pokrajina je neverjetno lepa, s čistim in svežim zrakom, s prelepimi večernimi zarjami, o katerih sem se prepričal tudi sam in jih ovekovečil z digitalnim fotoaparatom. Predsednik Društva GORA Uroš Velikonja nam je povedal, da vsako leto, prav v tem času, na Predmeji gostijo tudi naše pohodnike iz Ankarana. Ti so se letos že sedmič odpravili proti Triglavu in

Na sliki: K spomeniku v spominskem parku na Predmeji smo položili venec
Foto: Arhiv Valterja Likarja

Na sliki: Na Rup
Foto: Arhiv Valterja Likarja

so bili tu dan pred nami. Zaželel nam je, da bi tudi naš pohod postal tradicionalen, in pohodniki smo v en glas, obljubili, da bomo naredili vse, da se bodo te želje tudi uresničile. Sledilo je druženje, nato pa priprave na naslednji dan. Predsedniku Društva sem pokazal naš transparent z nalepkami in imeni naših sponzorjev. Velik je bil kot zastava, izdelan na vojaškem maskirnem vzorcu. Še preden sem se zavedel, mi je izročil nalepko Društva, ki sem jo seveda dodal k ostalim. V znamenje prijateljstva sem osebno dobil tudi prelepo steklenico za domači borovničevce. Ostali pohodniki pa so se že vračali z obiska pri našem članu – pohodniku in domačinu Srečku Kodriču. Njegova žena Vesna je v svojem domu vsem pohodnikom zagotovila tuširanje z vsem potrebnim priborom, za kar se ji kot vodja pohoda iskreno zahvaljujem. V imenu vseh pohodnikov pa se iskreno zahvaljujem tudi predsedniku Društva GORA, Urošu Velikonji, ostalim članom Društva, Društvu podeželskih žena Predmeja za izkazano nesebično pomoč, podporo in gostoljubje.

Drugo jutro nas je po kratki in prespani noči ob 6. uri z dobrimi željami na pot pospremil podpolkovnik Emil Velikonja. Pot smo nadaljevali proti Tolminu in naprej po planinskih poteh do Triglavskih jezer. V petek, 8. julija, ob 17.05, smo dosegli vrh naše domovine – Triglav. Na vrh sva se žal povzpela samo dva, saj nisem želel, da bi tvegali še ostali. Vreme je bilo namreč zelo slabo, pot je bila poledenela in nevarna. Ves dan je močno deževalo. Od Hribaric proti Doliču in Planiki se je temperatura spustila pod ničlo. Pričela je padati tako močna sodra, da je bilo ob našem prihodu v dom planika pod Triglavom vse belo. Vrh pa je bil, vsaj do poznega popoldneva, pokrit z ledeno skorjo in zaplatami sodre, dostop nanj pa je bil zaprt. Člani gorske reševalne službe nadaljevanja vzpona niso dovolili, zato sva se na lastno odgovornost kasneje na vrh povzpela samo jaz, kot vodja pohoda, in moj pomočnik, vodnik Anton Krešavec iz Kamenj. Skupini nisem dovolil, saj je bilo prenevarno, čeprav velja poudariti, da smo bili v tistem trenutku vsi sposobni priti na vrh. Da so bile razmere ekstremne, pove tudi podatek, da smo bili tega dne na Kredarici samo mi, pohodniki iz Ankarana in nekaj 'ubežnikov' z Rudnega polja, saj je gorska reševalna služba vsem stotnijam pohodnikom prepovedala pohod na Triglav in so morali ostati na Pokljuki. Tja smo se naslednji dan v oblačnem vremenu spustili tudi mi, da bi se udeležili osrednje proslave. Tu so nas sprejeli in pozdravili ostali pohodniki, zares velika množica. Pripravili so nam veličasten sprejem, organizator pa nas je v programu posebej najavil in pozdravil. Deležni smo bili velike pozornosti, saj nam je uspel velik podvig. Osebnostno so nas sprejeli in pozdravili bivši predsednik države, Milan Kučan, minister za obrambo Karel Erjavec in ostali visoki državniki ter seveda tudi predsednik našega območnega veteranskega združenja, Ivan Marc, s svojo skupino pohodnikov. Še isti dan zvečer smo se utrujeni, a zelo zadovoljni, srečno vrnili domov.

Naj se ob koncu zahvalim vsem sponzorjem, ki so nas pri tem velikem in napornem pohodu podprli in nam stali ob strani. Iskrene zahvale tudi našim medijem, še najbolj našemu lokalnemu Radiu NOVA in novinarki Primorskih novic Alenki Tratnik.

Z željo po vnovičnem snidenju prihodnje leto vas lepo pozdravljam.
Naj živi partizanska Predmeja!

zgodilo se je

PRENOVA CERKVENEGA TLAKA V ŽUPNIJSKI CERKVI ANGELOV VARUHOV NA OTLICI SE BLIŽA KONCU

Jože Velikonja

30. maja 2005 smo pričeli z deli pri obnovi tlaka v cerkvi Angelov varuhov na OtlICI. Dela so potekala po načrtu in sedaj je tlak po celotni cerkvi finaliziran (poliran). Prav tako so že postavljene cevi v tlaku, za centralno ogrevanje, z omarico za ventile. Cerkev je tudi pobeljena tako, da ni več vidnih 'ran', ki so nastale zaradi gradnje tlaka in vzidave cevi za centralno ogrevanje.

V prvih dneh avgusta 2005 bomo pričeli z montažo novega lesenega poda, na katerega bodo pritrjene klopi. Stare klopi bodo obnovljene, kar je zelo zahtevno delo, predvsem zaradi materiala, iz katerega so narejene. Pod novim lesenim podom bodo položene cevi za centralno ogrevanje z grelci, ki bodo pritrjeni pod klopimi. Polaganje cevi in mizarska dela bodo morala potekati istočasno. Vsa ta dela v cerkvenem prostoru bodo dokončana do angelske nedelje, ki je vsako leto prvo nedeljo v mesecu

Na sliki: Pogled od vhoda proti oltarju

Foto: Jože Velikonja

septembru. Za ta dan je predviden tudi slovesen zaključek del. Dela za dokončanje centralne kurjave se bodo nadaljevala pozneje v zakristiji in kurilnici, kjer bo potrebno postaviti peč in pripraviti vse potrebno za kurilno sezono. Nadaljevanje in dokončanje teh del bo seveda odvisno od finančnih sredstev.

Zahvaljujemo se vsem, ki so ali še bodo pomagali pri teh delih. Še vedno pa velja, da lahko svoj dar izročite osebno župniku Mateju Kobalu ali ga nakažete na transakcijski račun Župnijskega urada Otlica, ki je odprt pri **Poštni banki Slovenije - št. 90672-0000168259**, s pripisom **ZA TLAK**.

BAR NA OTLICI

BRUNA LIKAR s.p.

tel.: (05)36-49-616

PRI BRUNI DOBITE ČASOPIS GORA IN VODNIK POT PO DOLU GOR IN DOL

zgodilo se je

ZAKLJUČEK NOGOMETNE SEZONE 2004/2005 V KATEGORIJI U12

Jože Velikonja

Nogometno sezono 2004/05 v kategoriji U12 (otroci, stari do 12 let) smo otroci skupaj s starši in trenerjem Alešem Kodeljo zaključili s piknikom v prostorih Kinološkega društva Ajdovščina pri Ustjah. Prvotna lokacija za piknik je bila predvidena v Tihi dolini, vendar je to preprečilo slabo vreme.

Na sliki: Predsednik Društva GORA Uroš Velikonja s trenerjem U12 Alešem Kodeljo

Na piknik je bil povabljen tudi predsednik Društva GORA, g. Uroš Velikonja, ki so mu v zahvalo za povabilo na odprtje Športnega parka Tiha dolina na Predmeji, mladi nogometaši predali spominsko zastavico kluba Primorje, žogo s podpisi vseh igralcev in trenerja ter še nekaj za pogasitev žeje.

Tudi trenerju in njegovemu pomočniku, g. Danilu Polizziju, so igralci predali žoge s podpisi v spomin na minulo sezono, ki je bila zelo uspešna, saj so v svoji kategoriji osvojili 2. mesto. Za ta uspeh jim je trener podelil medalje in praktično darilo. Ob dobri hrani in pijači smo z druženjem nadaljevali pozno v noč.

Na sliki: Zaključek sezone 2004/2005 – U12

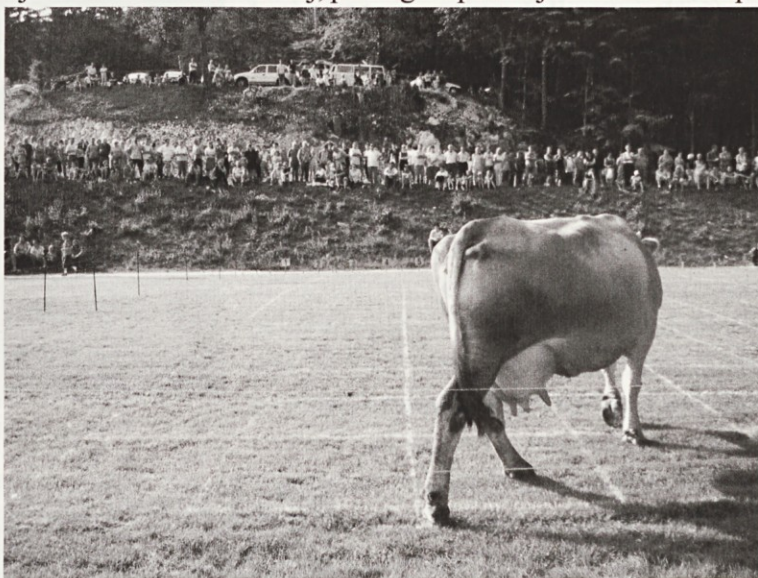
Foto: Jože Velikonja

zgodilo se je

MIMO TRINAJSTA KRAVJA RULETA

Alenka Tratnik

Društvo GORA je, tako kot je že navada, tretjo nedeljo v juliju organiziralo kravjo ruleto. Letos je bila že trinajsta, a nič nesrečna. Vreme je bilo kot naročeno, dogajanje se je začelo kot navadno že popoldan. Letos je vse niti organizacije imel v svojih rokah Marinko Čibej, pomagala pa mu je neutrudna ekipa članov Društva GORA, od mladincev do veteranov. Za to, da so šli prodajni lističi v promet, sta še posebej zaslužni Milanka Nešković in Jerica Pelicon, ki sta ves popoldan obiskovalce prijazno vabili k nakupu stavnih lističev in srečk. Naj velja na tem mestu posebna zahvala vsem članom Društva in vsem sponzorjem ter pokroviteljem, ki so prispevali izdelke in storitve za srečelov. Za red in sodniško oceno dogajanja na samem prizorišču pa so letos poskrbeli Ivan Žonta kot glavni sodnik in Damjan Krivic ter Jožko Krapež kot člana komisije. Kravo Sivko, ki je že izkušena igralka na kravji ruleti, so tokrat poleg skrbnega pastirja

Na sliki: Sivka pa se ne da

Foto: Alenka Tratnik

Romana Blaška na prizorišče pospremili harmonikarji Rajko, Gorazd, Andreja in Viktor ter domači fantje in dekleta. Letos se Sivka ni prav nič obirala in po nekaj krogih ter pozdravu občinstvu, ki se je zbralo ob novem nogometnem igrišču, kjer je bilo igralno polje, je opravila svoje. Srečna zakupnica zmagovalnega polja je bila simpatična mladenka Tjaša iz Vrtojbe, ki se je prireditve udeležila prvič, z mamo pa sta zakupili štiri polja. Dogajanje so z nastopom ob harmonikarjih in Romanu Blašku popestrili tudi prijatelji, člani društva smučarjev po starem Rovtarji iz Škofje Loke, z glasbeno skupino Suha špaga, dogajanje pa se je ob zvokih Tria Mix nadaljevalo pozno v noč.

**MENJALNICA • BORZNO POSREDOVANJE
TRAFIKA - TRGOVINA**

Zvonka

- odkup in prodaja delnic podjetij in PID-ov
- prepričajte se, da je pri ZVONKI postopek najhitrejši in najugodnejši
- sočasno lahko izbirate med bogato ponudbo usnjenih izdelkov
- PRI ZVONKI DOBITE ČASOPIS GORA IN ZBORNIK MATI GORA

Goriška cesta 23 - C2, Ajdovščina, tel.: (05)36-89-077

zanimivosti

BENEŠKI FANTJE NA PREDMEJI

Roman Blaško

Kot član Kluba Avsenik sem imel priložnost sodelovati v televizijski oddaji Pri Jožovcu, ki jo vodi znana pevka in televizijska voditeljica Natalija Verboten. V eno od oddaj so v goste prišli Beneški fantje in pogovor za mizo s priznanimi glasbeniki, člani najstarejšega še delujočega slovenskega narodno zabavnega ansambla, je bil zame ena lepših dogodivščin. Še posebej potem, ko so me povabili, da bi skupaj z njimi nastopil v televizijski oddaji TV Vitel kot humorist in povezovalc programa, pravo priznanje pa je bila odločitev, da mi podelijo naziv častnega člana ansambla. Povabilo sem z navdušenjem sprejel in tako je nastala prva oddaja. 29. maja pa so Beneški fantje, vodja

Na sliki: Beneški fantje prvič na Predmeji

Foto: Roman Blaško

ansambla, pevec Edi Bucovaz, pevec in solo kitarist Tomaž Kobol, harmonikar Igor Habbe, ritem kitarist Peter Ajdič in bas kitarist Jože Prek prišli na Predmejo, da bi tu posneli gradivo za televizijsko oddajo na TV Vitel in videospote za štiri njihove skladbe. Da je vse teklo tako, kot je prav, je poskrbel vodja projekta in kamerman Ivo Saksida, tonski mojster je bil Stojan Markič, mojster fotografije Igor Markič, sam sem skrbel za povezovanje, za montažo pa je kasneje poskrbel Iztok Saksida. Kot so mi zaupali člani Beneških fantov, so bili v svoji 53-letni zgodovini tokrat prvič na Predmeji in po njihovih besedah je tukajšnja narava kot v pravljici. Del nje smo poskušali predstaviti tudi v posnetih videospotih za pesmi Pojdem v Benečijo, Kdor je dobre volje, Tam sredi gozda in Rdeči cvet. V videospotih poleg Beneških fantov sodelujejo tudi gostje, ki so se prijazno odzvali našemu povabilu, Anja Rijavec, Mateja Blaško, Igor Markič, Viktor Rupnik, Andreja Škvarč, Filip Lampe in drugi. Zvočni material za videospote smo posneli Na Lasku, ostalo gradivo za televizijsko oddajo pa na moji domačiji. Upam, da bodo ti videospoti našli pot med ljubitelje in zveste prijatelje legendarnih Beneških fantov.

The logo for 'primorje' features a stylized graphic element on the left, consisting of two overlapping shapes that form a larger, abstract 'P' or a mountain-like silhouette. To the right of this graphic, the word 'primorje' is written in a bold, lowercase, sans-serif typeface.

zanimivosti

MALI BITOLSKI MONMARTRE

Glorija Vidmar

Kot prejšnja leta je naša šola tudi letos tekmovala na likovnem natečaju "The small Monmartre of Bitola". Dobili smo prestižno nagrado "Zlata ščetka", oziroma po naše "Zlati čopič", kar je pomenilo, da se lahko dva ali trije učenci udeležijo likovne kolonije v Bitoli.

Učiteljica likovnega pouka Silva Copič je za to kolonijo izbrala mene in mojo sošolko Anjo Vidmar, in tako smo se začele pripravljati na potovanje. Šola je plačala letalske karte, z Anjo pa sva si morali narediti potna lista. Odhod letala je bil v nedeljo, 22. maja, čeprav se je kolonija uradno začela šele v ponedeljek.

Na letališče so nas odpeljali moji starši. Ta dan sem prvič letela z letalom, zato sem bila malce nervozna, a ko smo bili v zraku, sem se popolnoma umirila. Po poletu, dolgem eno uro in deset minut, smo pristali na letališču v Skopju. Na začetku je bilo vse zelo čudno. Jezik, kultura, najbolj pa me je presenetila pisava; cirilica. Iz Skopja do Bitole smo se vozili še dve uri, s taksijem brez klime!

V Bitoli smo se nastanili v hotelu Epinal. V sobi smo bile vse tri skupaj. Ko smo razpakirale, smo šle obiskat vodjo te likovne kolonije, akademskega slikarja Kosto Hadzi Antonovskega. Dal nam je vse likovne pripomočke, kapo, majico in kartico, da so ljudje v Bitoli vedeli, kdo smo in od kod smo. Tisto noč sem od utrujenosti spala kot ubita.

Na sliki: Glorija in Anja Vidmar z mentorico Silvo Copič in gostitelj, akademski slikar Kosta Hadzi Antonovski
Foto: Arhiv OŠ Otlica

V ponedeljek smo imeli prost dan, saj še niso prispele vse skupine. Dopoldan smo z učiteljico hodile po mestu gor in dol, popoldan pa smo z učencema in učiteljem iz Smlednika šli na ogled bližnje vasi Bukovo, ogledali smo si tudi Heraklejo, kjer so ohranjeni čudoviti mozaiki. Zvečer je bil na sporedu družabni večer. Nisem si mislila, da bo prišlo toliko učencev. Bili so iz Makedonije, Bolgarije, Albanije, Srbije in Črne gore, Romunije, Italije, Nemčije, Francije, Rusije, Belorusije, Ukrajine, ena učenka pa je prišla celo iz Indonezije. Vseh skupaj nas je bilo 70 učencev, če ne štejemo učiteljev.

Naslednje dni smo risali, večinoma stare stavbe. Medve sva risali s suhimi pasteli. Vsako hišo je bilo treba zelo podrobno narisati ter izbrati primerno kompozicijo. Pri tem nama je zelo pomagala učiteljica, ki je bila cele dneve z nama in nama dajala nasvete. V petek sva se z Anjo odločili, da poskusiva risati z oljnimi pasteli. Šlo je precej hitreje, ampak barv nismo mogle mešati... V soboto pa je bil prav poseben dan, šli smo namreč na Ohrid, mesto z velikiim jezerom. Tja smo šli z dvema avtobusoma, saj nas je bilo veliko. Na Ohridu smo spet risali. Z Anjo sva končali malo prej, zato sva si lahko na stojnicah kupili spominek. Zelo znani so namreč Ohridski biseri, ki sva si jih kupili. Ob sedmi uri je bila ob jezeru razstava slik, ki smo jih naslikali ta dan. V Bitolo smo prišli ob desetih. V nedeljo smo

vstale kasnije kot ponavadi, saj nismo imele več veliko dela. Ven smo šle dokončat slike prvega dne. Poslovile smo se od drugih učencev in se z istim taksijem odpeljale na skopsko letališče. Tam smo čakali letalo več kot eno uro, saj je imelo zaradi okvare veliko zamudo. Na letališču Brnik sta me čakala Dimitrij in Sonja, ki sta me odpeljala domov. Tu me je čakala zabava ob bratovem obhajilu. In že naslednji dan sem šla v šolo v naravi v Bohinj.

ODZIVI

Op. uredništva: Druženje članov Društva GORA s prijatelji iz Planinskega društva Budoželj iz Breze prerašča v pravo prijateljstvo. To potrjuje tudi prijazno pismo predsednika društva Budoželj, ki nam ga je posredoval Zvonko Žonta in ga objavljamo v izvirni obliki, brez prevoda in lekture.

PRIJATELJSKO DRUŽENJE

Planinari Planinarskog društva »BUDOŽELJ« iz Breze bili su ponovno sretni što su mogli biti, bar na kratko, domaćini svojim prijateljima iz Društva za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine »GORA« iz Predmeje. Naime, grupa naših prijatelja bila je u periodu od 12.05.-15.05.2005. godine u posjeti Sarajevu, gdje je razgledala i obišla kulturno-povijesne objekte u starom dijelu Sarajeva, uz napomenu, da je izvršen i obilazak Olimpijskih planina Bjelašnice i Igmana. Sigurno je, da je bilo malo vremena, da bi se mogli obići svi objekti i spomenici kulture, koji svi zajedno, daju Sarajevu karakter multikulturnog grada, ali to je još jedan razlog više, da nam naši prijatelji ponovno dođu i da, družeći se zajedno, obidemo sve ono, što ovom prilikom nisu vidjeli.

Ali i pored kratkog boravka naših prijatelja iz društva »GORA«, mi planinari iz Breze bili smo presretni, što smo se spontano i iskreno družili sa svojim prijateljima u Brezi u subotu, 14. 05.2005. godine. Podsjećanja radi, nama su u prijateljsku posjetu došli Slavko, Zvone, Emil, Dušan, Valter, Profesor i ostali dio družine, gdje smo se uz pjesmu i veselje, zajedno družili. Tom prilikom smo se, ja se iskreno nadam, dogovorili našeg daljeg, zajedničkog druženja, koje bi trebalo u perspektivi postati tradicionalno. Tom prilikom je nama, planinarima iz Breze, opućen poziv za dolazak na Goru, što je sa naše strane sa zadovoljstvom prihvaćeno i iskreno se nadam da ćemo se u skorije vrijeme i vidjeti.

Uz opisano, iskreno i neponovljivo naše zajedničko druženje, koristim priliku, da članove društva »GORA«, kao i sve Vaše prijatelje i simpatizere, bar na kratko, upoznam sa poviješću Planinarskog društva »BUDOŽELJ« Breza. Pomenuto društvo je osnovano 1952 godine i u svojoj bogatoj tradiciji nastojalo je, da na odgovarajući način afirmiše sve one istinske vrijednosti, koje su primjerene prirodi i tradiciji ovog podneblja i ovih prostora. Sigurno je, da je u aktivnostima ovog društva bila dominirajuća aktivnost oko osvajanja najviših vrhova u Bosni i Hercegovini, a i šire. U tom smislu, napomene radi, planinari iz Breze su 17.08.2004.godine osvojili Triglav, uz podsjećanje, da je sa nama u tom prilikom na Triglavu bio i Vaš član Zvone. Ovo planinarsko društvo ima i svoj planinarski dom na planini Budoželj (n/v 1173m.) i koji u kategoriji klasičnih planinarskih domova spada u najlepše.

Sigurno je, da se sa pisanim riječima ne može na potpun način iskazati naše iskreno prijateljstvo prema članovima društva »GORA«, ali će naša buduća zajednička druženja, u to sam brezrezervno ubjeđen, pokazati i dokazati puni smisao našeg obostranog djelovanja. Do skorog viđenja i druženja, srdačno Vaši planinari iz Breze.

Predsjednik
PD »BUDOŽELJ« BREZA
Mirsad Šehić

Časopis GORA izdaja Društvo za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine GORA Predmeja.
Sedež uredništva je na Predmeji 106, 5270 Ajdovščina, tel., fax: (05)36-49-023
e-mail: info@drustvo-gora.si, www.drustvo-gora.si

Uredniški odbor: Franc Černigoj, Stanislav Mikuž, Edo Pelicon, Alenka Tratnik, Uroš Velikonja

Glavna in tehnična urednica: Alenka Tratnik

Odgovorni urednik: Uroš Velikonja

Lektor: Franc Černigoj

Realizacija: GK Grafika

Naklada: 500 izvodov

Oblikovanje logotipa društva Gora: Silva Karim

Fotografija na naslovnici: Franc Černigoj, Gorski apolon (Parnassius apollo)

ISSN 1408-7855 NUK Ljubljana